

SERVANTS

IN THE KINGDOM

by Randolph Dunn

Kitaabui Way Publishing

MangE xa masen gni

Kitaabui Way Publishing is a non-profit Bible ministry. A xa fe singe na site web nan ma a nun buki digitEli Kitaabui kolon gni banxi xungbe. IBKI xa xOn gni findixi Kitaabui xaran gni nan na mixi birin bE naxan wama Ala xa fe kolonfe ra a nun a waxOn gni. Xarandie mu lan ma e xa siga institut ala ko e xa sErtifika sOtO xa na mu diplôme. Na sariyEe nOma xaran de intErnEt ma xa na mu banxi kui, zoom saabui ra, e nOma tongode dijital ma, e nOma rasan de e-mail ma, naxan sEbExi, xa na mu mixi keren keren ma, malan gni, xa na mu eglise naxan yusima e xa kawandi wali kui. IBKI mu findixi banxi xungbe ra naxan lanlanteya sOtOxi.

Moukha wo ralimanE wo xa wo xa kitaabui xaran ala ko wo xa a kolon yi sariyE kui xa na mu a ra yire gbEtE. "Masen gni" naxan na International Institute of Biblical Knowledge (IBKI) xaran gni kui a findixi yi buki sEbEe xa ma gnErE. Mixie xa ma gnErEe wuyaxi e xa kira sOtO ma audio, video, a nun kEdi kui, a nun man alo Kitaabui masen gni; a nun, kawandilae, walikEe, pastErEe, sErEri, a nun rabbie xa xaran gni kui.

Wo lan ma wo xa yi masen gni birin mato, wo xa ma gnErE, a nun yi sariyE birin, barima wo tan nan a ra wo xa a fen, wo xa Ala sago kolon, wo xa a raba.

Xa i wama a kolonfe xa na xaranpi birin findixi nɔndi nan na, i xa Kitaabui madangixi wuyaxi xaran, i man xa Kitaabui xui madangi bukie nun leksikone mato alako i xa wo xa wOyEn nde kolon wo mu naxan kolon. Wo wo ma kanta dictionnaire birin ma, barima dictionnairee a ma senxi nE masen gni nun wOyEn gni masen gni kelife xui singe ma han yakOsi yusife.

Wɔyɛŋɛ nɔn wɔyɛŋɛ masenpi masarama nɛ waxati dangi xanbi. A nun man, grek xui gbege nOma masen de wOyEn keren ma, naxan nO ma a singe masen gni kana de.

Wo tin Ala xa wo rapɛɛ a xa masenyi seniyenxi kui, Kitaabui.

IBKI tinxi nE wo xa wo xa sariyE birin tongo a nun wo xa a rawali ala ko a xa findi saremati ra. Yètèkoloji

Wo nOma itaxun de kOnO wo naxa a mati, wo naxa a masara, wo naxa kObiri fi bukie xa na mu sariyEe ma.

Randolph Dunn, mangE

Wo moxo maxOrin: info.IBKI.english@gmail.com

Website: thebiblewayonline.com/IBKI-English.html

WalikE naxee na mangEya kui

SariyE 1

Ala xa Mixi Sugandixi fate - se naxan walima

A luxi alo Kitaabui mu yamari fima wo lan ma wo xa malan yire mundun. Na kui, Isa naxa a fala samari ginE bE a yire mu tide na. (Yaya 4:3) A findixi xaxili nan na, nii ra xa na mu bOgnE naxan batui ra bama.

« Won naxa won malanpie ba, ab mixi ndee darixi a ra ki naxe, kɔɔ won xa won bore ralimaniya ».(Heb 10:25)

«Wo findixi bɔnsɔɔ sugandixi nan na, mange sereɔedubee, si seniyeɔxi, pama naxan findixi a gbe ra. **alako wo xa a masen**Ala xa fe fangni nan a ra na xan wo xilixi kelife dimi kui wo fa a xa naiyalanyi ra.(1 Peter 2:9)

Fe gbegbe sEbExi yi 1 xa walie makhèbou1900 danxaniyatɔɔɔ - Ala xa Mixi Sugandixi xa "mixi xilixie."

kerin. E naxa e yete fi xɛɛrae xa xaranyi ma. Xɛɛrae xa walie 2:42

b. Fe birin nu na e tagi. Xɛɛrae xa walie 2:44

c. E nu e malanma lOxOE birin, e nu donse donma, e nu e yEtE fima, e nu e malanma Sulemani xa banxi kui. Xɛɛrae xa walie 5:12

d. Eburu Yuwifi xungbee mu nu e tuli matixi ginE forie ra naxee nu na GirEki xui falafe, Yuwifi naxee kelixi Rɔma mangeya yire wuyaxi. Xɛɛrae xa walie 6

e. Danxaniyatɔɔɔ pama naxa walikɛɛ sugandi naxe**wo xa fe raba**GirEki ginE di ginEe xa fe. Xɛɛrae xa walie 6

f.**Aragaté**Stephen nunsunnunyyia fangni ra a bE. Xɛɛrae xa walie 7

g. A naxa lu tinxinyi kui tOrOxE kui. Xɛɛrae xa walie 8

h. E to nu e gife tOrOxE ma, e naxa e xa banxi nun e xa dembaye lu naxee mu nu na danxaniyatOe ra. Xɛɛrae xa walie 8

N'tan. E to so e xa bOxi nEnE kui, **eara kharan**xibaaru fangni. Xɛɛrae xa taruxui 8:4

j. Na kui, Isa fɔxirabiree**Kélifé i ti i khayi kha fan**, kankan xa Yudaya ngaxakerenyie mali a nɔma naxan na. Xɛɛrae xa walie 11:29-30

k. Mixi gbegbe nu malanxi yire kerens**alife**.Xɛɛrae xa taruxui 12:12

l. E naxa danxaniyatɔɔɔ pama malan yire keren**Bariboré ya**.Xɛɛrae xa walie 14:27

m. Na kui, xɛɛrae nun kuntigie naxa a rafan e ma e xa**eglisie birin, sugandi** e xa mixi ndee xɛɛ Antiyɔki, e nun Pɔlu nun Baranabasi. Xɛɛrae xa walie 15:22

n. A naxa pama malan -**bataxE rasanba**Xɛɛrae xa walie 15: 31

o. Isa fɔxirabiree **fa yire kerentaami** itaxun fe. Xɛɛrae xa taruxui 20:7

p. Wo na wo malan Marigi Isa xili ra tEmui na xan ma...**cé khaninfé mikhi khön mayi** mixi na SentanE yi ra a fate kanafen ma, ala ko a nii xa kisi Marigi xa lOxE. 1 Kor 5:4-5

q. E birin ya **ipaxankatayunubitE** forie. 1 Timote 5:20

Wöyèn: Waxati naeglisie birine malanxi yire keren, e xa malanyie findixi mixi keren nan na, e xa xOrOxOE, e xa sEmbE, e birin xa lanlanteya, kOnO a mu lanma e xa findi lanlanteya ra tEmui birin.

Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi xa lu wo βηγε mawotan a gbegben gni, xaranse nun marasi Wo xa wo bore mali lnni fanyi ra, wo xa βετι ba, βετι, βετι, nun βετι ra naxan fatanxi Ala ra. A nun fe birin wo naxan na bama, wOyEn ku(a fala) xa na mu a raba (a raba), Wo xa fe birin naba Marigi Isa xili ra, wo xa Baba Ala tantu a saabui ra.»(Col. 3:16-17)

Wöyèn: “Wo” xamEe nun ginEe nan a ra naxee nOma bEbEli, xaran gni, namijE masen gni, masen gni, xa na mu a ra fatanfasi. KOnO mixi birin mu nu na wali birin nabama. Xaran gni raba xi “wo” nan na, a mu findixi kawandila xa na mu wOyEn mixi yo ra.

Wöyèn: I naxa Ala xa matɔxɔe tongo i yete be.

«Kɔɔ banxi xungbe kui, xεεma nun gbeti gbansan mu na, wuri nun bende fan na, ndee findixi binye nan na, ndee fan findixi binye nan na.»(2 Timote 2:20-21)

«Na kui, won xa Ala matɔxɔ serexe ba Isa saabui ra temui birin. dEdE bogi naxan a xili falama. Wo naxa nEfe fan gni raba fe a nun manE fe raba fe bore bE, barima sErE mOdEli (serexee) Ala bara sεεwa.»(Eburu 13:15-16)

Wöyèn: “Fruit of lips” mu dangi sigi ra.

Ala xa Mixi Sugandixi xa danxaniyatɔe pama naxan tixi, a findixi fe rafalaxi nan na, a mu findixi fe rafalaxi ra naxan xa mangeya xa na mu a ra a xa tide gbo. A findixi mixie nan na naxee danxaniyaxi, e xui ratinmema, e man danxaniyaxi, e xa walie (hadiyae) mu lanxi e boree ma, alako danxaniyatɔee xa e xa wali rakamali, e xa mixi lɔxie fen, e xa e boree masuxu, e xa wali birin naba, Isa Ala xa Mixi Sugandixi, fate xunyi, naxan fixi e ma. Mixi yo mu nu na naxan nu xurun xa na mu a nu xungbe - na birin tide na fate bE ala ko a xa wali a fangni ra. Fate keren nan a ra Ala xa Mixi Sugandixi kui, a nun a xa fe ra, a nun a xa fe ra, a mu lanma a xa findi xaxili nun xaranpi nde xa fatanfasi ra.

«Ala xa hinne saabui ra, n xa a fala wo birin be, wo naxa wo yete kan xa fe mapɔxun a xungbe ra A lan ma a xa a ma gnOxun kOnO a xa a ma gnOxun a fangni ra, alo Ala danxaniyaxi naxan fixi mixi keren keren ma. Salonse wuya na won fate ma, kɔɔ salonsee birin mu lanxi e boree ma kha wali, na nan a ra won tan, won gbegbe, won findixi fate keren nan na Ala xa Mixi Sugandixi saabui ra, won birin findixi fate keren nan na. Na kui, hadiya (wali) sOtOxi naxan mu lanxi hinnE ma naxan fixi won ma, won xa e usi.»(Rɔma 12:3-8)

Wöyèn: “More-highly” - Mixi yo mu tide na barima e bara sEmbE sOtO, alo wOyEn xui gbEtE ra e mu naxan kolon, xui. Adamadi bɔnsɔe xa wali tide mu dangi a furi xa wali ra. Na kui, danxaniyatɔe keren xa wali mu tide gbo boore be.

Wöyèn: “Functions” eglise xayı naxan na a fate ma a wuyaxi na nan a ra walie fan masarama a lanma ki ma. Wali raba fe mu lan a xa fatan sEmbE ra, xaran gni ra, xa na mu wali ra, kOnO a lan ma a xa fatan danxaniyatOrE xayı ra.

Naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, a fate, e xilixi yunubi nan ma tinxin gni ma, e findi mixie ra naxee bara e xa yunubie xafari, e findixi fate keren nan na - fate baloxi, a fate yire gbegbe. A maniyaxi adama fate nan na, a sseti gbegbe walima lanlanteya kui, sseti keren keren birin a xa wali rabama.

Na kui, danxaniyatε pama naxan tixi Ala xa Mixi Sugandixi ra, a findixi mixie nan na naxee danxaniyaxi, e xui ratinmema, e man e gbe rasoma wali kui, e rafalaxi ki naxe alako fate xa gbo, a xa a xa wali rakamali, e xa e boree masuxu, e xa walie raba, Ala xa Mixi Sugandixi, fate xunyi, naxan fixi e ma.

Na kui, Korinti danxaniyatε pama kui, a luxi ne alɔ fe jaaxi nan nu na – e birin nu wɔyɛnma waxati keren, e mu nu birama e bore fɔxɔ ra, e nu e bore binyama.

Wo 1 Korinti 14 mato.

«N ngaxakerenyie, wo naxa lu alɔ dimedie, wo xa lu alɔ dimedie yunubie kui, kɔxɔ wo xa findi mixi mɔxie ra, barima a seɓexi seriyε kui, «N wɔyɛnma yi pama be si gbetεe xui ra, kɔxɔ e mu tinma n xui ramede.» danxaniyataree kOnO danxaniyatOe nan bE. (vs. 20-22)

«Na kui, xa danxaniyatε pama birin malan, e birin xui gbetεe fala, danxaniyataree xa na mu danxaniyataree so, e mu a falama a wo xaxili bara kana? Kɔxɔ xa wo birin namijɔxnmε masenyi ti, danxaniyatare xa na mu danxaniyatare nde so, birin a kolonma ne, a bɔɔε gundoe makenenma ne, a fa bira a yatagi, a Ala batu. a Ala na wo tagi yati. (vs. 23-25)

Na kui, n ngaxakerenyie? Wo na wo malan, kankan be beeti, xaranyi, masenyi nde, xui gbetεe falafe, xa na mu a ra masenyi nde madangife na a be. Wo xa fe birin naba alako wo xa danxaniya xa sabati. Xa mixie xui gbetεe falama, e naxa dangi mixi firin na, xa na mu a ra mixi saxan. Xa mixi yo mu na naxan nɔma na xui madangide, kankan xa a sabari malanyi kui, a xa wɔyɛn a yetε be, a nun Ala fan be. Namijɔxnmε firin xa na mu saxan xa wɔyɛn, booree xa na masenyi mato. Xa Ala masenyi fi mixi nde ma naxan dɔxɔxi naa, boore na wɔyɛnfe a lanma a xa dundu sinden. Barima wo birin nɔma wɔyɛnde Ala xili ra, kankan, alako birin xa xaran, wo birin xa limaniya sɔɔ. Barima Ala mu findixi paxankate Ala ra, a findixi bɔɔesa Ala nan na.(vs. 26-33)

«Alo seniyentεe xa danxaniyatε pama birin kui, ginεe xa e sabari, barima a mu daxa wɔyɛnde, e xa e yetε magoro, alɔ Ala xa seriyε a masenxi ki naxe.(vs. 33-35)

«Ala xa masenyi minixi wo tan nan ma, xa na mu a ra a fa lixi wo gbansan nan ma?

Marigi xa yaamari nan e ra. Xa mixi nde mu na kolon, a mu kolonma. Na kui, n ngaxakerenyie, wo xa kata wo xa woyen Ala xili ra. Kɔɔ fe birin xa raba tinxinyi nun tinxinyi kui.»(vs. 36-40)

Recap

1. Na fe kui, Korinti danxaniyatɔɔe mu nu nɔma fe gbege xarande, xa na mu a ra, e mu nu nɔma fe gbege xarande. Xa na mu mixi gbege a ma gnOxun xi nE "n ma wali tide gbo wo bE n nO ma _____."
2. Xaran gni nan nu tide gbo dangife xui ramE fe ra.
3. Lanyi nun fahaamui tide na.
4. Keresitan birin xa lanlanteya tide na.
5. Naxankatɔ tide na lanlanteya nun xunmasafe ma, na nan a ra, wo naxa wo makuya wo bore ra.
6. Mixi gbEtee binyafe lanlanteya nan fima.
7. Sɛriye nun naamunye binyafe mu nɔma rabolode.
8. GinE xa yuge a xa xamE xa na mu mixi gbEtE nan maxOrin ma e xa maxOrin gni ma naxan nu luxi alo fe xOrOxOE.
9. Mixi gbEtee binyafe ra wo katafe wo xa wOyEn a xui itexi ra.
10. E xa walie lan ma e xa e xa xanunteya masen e bore bE ala ko mixi yo naxan na a toxi a xa Ala matOxO

A rapɔnyi

"Xa mixi wama a malife, a xa na raba Ala senbe ra, alako Ala xa matɔɔɔe sɔɔa xa Mixi Sugandixi Isa saabui ra fe birin kui. Nɔre nun senbe xa lu a yi ra abadan.»(1 Peter 4:11b)

« Wo ngaxakerenya xa xanunteya lu na, wo naxa taganwo xa mixie rasE Isirayilakae be, barima ndee bara maleke rasene na ki e mu a kolon. Wo xa ratu na ma[Keresitanɔie]naxee nageeli kui, A luxi alo wo na geeli kui wo nun mixi naxee tOrOma, barima wo fan na fate nan kui.(Heb 13:1-3)

Wöyèn: « Wo xa mixie rasene » na nan a ra wo xa mixie xayı fan, a nun biyaasikee, kɔɔ wo naxa mixie xaran naxee masenyi nde xaranma naxan mu lanxi Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanji ma.

Wöyèn: Naxee na geeli kui – a luxi nE e findixi danxaniyatOe nan na geeli kui e xa danxaniya xa fe ra Ala xa Mixi Sugandixi ma.

"I naxan birin nabama, wali wo bOgnE birin na, Marigi xa fe ra, adamadie xa fe ra, barima wo a kolon Marigi nan wo xa ke sɔɔma wo xa sare ra. Wo na walife Ala xa Mixi Sugandixi Marigi nan be." (Kɔɔsi 3:23- 24 , TMN)

«Wo xa wo jere a fanyi ra si gbete tagi, alako e na wo konbi, e a kolon a wo findixi fe jaaxi rabae nan naWo xa wo xa wali fanyie toWo xa Ala matɔɔa xa gbilen lɔɔɔ.»(1 Peter 2:12)

« A singe ra, wo xa wo bore xanu a fanyi ra, barima xanunteya yunubi gbege makotoma, wo xa wo bore rasene xui itexi. Allobirin bara sOtOhadiya wo a rawali wo xa wali ra wo bore, wo xa findi Ala xa hinne mɔɔli birin xa walike fanyie ra, naxee Ala xa masenyie masenma. Naxan birin walima alo mixi naxan walima ala sEmbE ra naxan fixi a ma—alako

fe birin ala xa matOxO Isa saabui ra. Nɔɔɔ nun nɔɔ na a tan nan bɛ abadan.»(1 Peter 4:8-11)

Wöyèn: “Grumbling” – “Munfe ra n lan ma n xa yi raba?” Xa na mu, “N mu wama kOnO, n na ra bama n ma wali nan ma.” “Gift to service” – wo se nde sOtOxi naxan lanma a xa rawali mixi gbEtee bE.

Xa mixi yo mu a kolonwo wo yEtE ratanga(wo xa fe raba) a yEtE xa mixie, a gbengben gni a xa denbaya, a bara danxaniya tondi a man jaaxu dangi danxaniyatara ra.(1 Timote 5:8)

DiinE naxan sEnxi a nun naxan mu kanama Baba Ala bE yi nan a ra:wo xa die masuxu nun kaape ginɛNaxee na tOrOxE kui a nun e yEtE ratangafe dunia ma.(Yaki 1:27)

Ala mu tinxin , a mu tinxin .wo xa walia nun xanunteya wo naxan masenxi a xili xa fe ra Wo xa wali seniyeɔɔɔ bɛ, alɔ wo a rabama ki naxe to. A nun man moxo wama wo birin xa wo sEmbE so wo yi ra han a rapɔnyɔ.(Eburu 6:10-11)

«Won naxa tagan fe fanyi rabafe ra, barima won fama nɛ sansi xabade a waxati, xa won mu taganma, na nan a ra, won xa fe fanyi raba mixi birin bɛ, a gbengbenyi danxaniyatɔɔɔ bɛ.»(Galati 6:9-10)

MaxOringni

1. Kitaabui a masenma won lanma won xa won malan den naxe anun waxati mundun.

Nɔɔɔdi ___ wule ___

2. Xaran gni tide gbo dangi marasi ra. Nɔɔɔdi ___ wule

___

3. XOnE rasoe findixi mixie rasofe nan na e nun e bore tagi e nun donse

donfe. Nɔɔɔdi ___ wule ___

4. Danxaniyatɔɔɔ birin bara hadiya sɔɔɔ alako e xa

wali Nɔɔɔdi ___ Wule ___

5. DiinE sEniyE findixi setaree xa fe nan na naxee mu nOma e yEtE ratangade.

Nɔɔɔdi ___ wule ___

yi buki xaranse 2

Ala xa sansi rawalie xibaaru fanpi

Ala xa Mixi Sugandixi wama nɛ xibaaru fanyi xa kawandi ibunadama birin bɛ. Pentekoti IOxE, a xa seedee, xErEe, nan nu na xibaaru fangni kawandi singe ra.

«כֹּחַ Ala bara fate salonsee birin yailan ab a wama a חֶכֶם ma ki naxe. Xa e birin findi salonse keren na, fate salonsee wuya, כֹּחַ fate keren nan a ra. Ya mu כֹּחַ ma a falade belexe be, «N hayi mu na i ma.» A tide na, a nun yiree naxee mu lanma won xa e binya a fangnira. fate yire birin tOrO ma nE, xa yire keren binyE sOtOxi, fate yire birin sEwa ma nE.(1 Cor 12:18-26)

Ala xa hinnE saabui ra n na a falama wo birin bE: wo naxa wo yEtE matOxO dangife wo lan ma wo xa naxan naba, kOnO wo xa wo yEtE matOxO a fangnira danxaniya kui ala naxan fixi wo ma, alo won birin fate keren nan a ra, a sEngni wuyaxi, kOnO sEngni gbegbe mu wali keren na, na ki nE won fate keren nan a ra, won fan findixi sEngni wuyaxi nan na won bore tagi. hadiyae, a fatanxi hinnE nan na naxan fixi won ma.Xa mixi nde xa hadiya findixi namijonmeya nan na, xa a findi wali ra naxan mixi ralimaniyama, a xa a mali a fanyi ra; Xa a wama kinikinife, a xa na raba seewe ra.»(Rom 12:3-8)

«A to te koore ma, a naxa mixi gbegbe suxu, a naxa hadiyae fi mixie ma.A to te, a tan nan singe goroxi בְּחִי bun ma? Naxan goroxi, na nan texi koore birin xun ma, ala ko a xa fe birin rafe — a nunA naxa ndee fi [allo]xεεrae , a nun ndee [as]namijonmεε , a nun ndee [as]xibaaru fanyi kawandilae, a nun ndee [as] xuruse demadonyie nun karamxεε , alako seniyentεε xa kamali, alako e xa findi wali ra, Ala xa Mixi Sugandixi fate xa senbe סָבַח. YLT (Eph 4:10-13)

«Naxan goro, na nan man te koore birin na, alako a xa dunija birin nakamali, a ndee findi xεεrae ra, ndee findi namijonmεε ra, ndee findi kawandilae ra, ndee findi kuntigie nun karamxεε ra.**alako a xa Ala xa mixie yailan hֶכֶםlingira xa fe ra**, alako Ala xa Mixi Sugandixi fate xa sabati han won birin xa lan danxaniya nun Ala xa Di kolonfe ma, won xa findi mixi xungbe ra, won xa Ala xa Mixi Sugandixi kamalixi birin סָבַח.” NIV(Ef 4:10-13)

Wöyèn:

- Yi masen gni “ ndee ” kelixi grek xui nan matoúsanan nakia fatnaxi.
- A findi xErE ra “a nun” namijonmεε “a nun” kawandilae (kawandi tie ndee kui) a nun wOyEn “a nun” naxan fatnaxi grek xui ra déa ma senxitagiraba kolon fe (Xεεrae, namijonmεε nun xibaaru fanyi kawandilae

- Wo xa findi pastErE ra a nun karamOxO ra yi wOyEn “a nun” naxan fatanxi grek wOyEn *rakaí* masen gni malan fe. *Békaía* pastEree nun karamOxOe raso ma. – na nan na pastErEe ra naxee xaranma xa na mu pastErEe xaranma.

Arakouya *dea* itaxunma, a *fakaía* xirixi, na xanbi pastEree xirixi karamOxOe ra kOnO e fatanxi xErEe, namijɔnmɛe nun kawandilae xa wali ra. Fatanfasi fangni nu na pastEr nan na naxan xaranma xa na mu pastEr xaranma. Na kui, xɛɛrae xa wali nun namijɔnmɛe xa wali nun namijɔnmɛe xa wali nun kawandilae xa wali, naxan nun kawandilae nun karamɔxɔe xa wali mu lanxi e boree ma. Na kui, birin nɔma Ala xa Mixi Sugandixi kawandide e xa wali kui.

Xɛɛrae

Ala xa Mixi Sugandixi “ mixi ndee fixi e xa findi xɛɛrae ra ”. Xɛɛrae kelixi Gireki xui nan ma *apostolous*-Mixi keren xɛɛxi yaamari nan na, xɛɛra, keren sugandixi a xa xɛɛ. Annabi Xɛɛrae xa walie 1:21- 22 kui, Isa xa xɛɛra nde nu na “*Mixi nde naxan nu na moxo sEti ma tEmui birin Marigi Isa nu sofe moxo tagi, kelife Yaya xunxure ma han a to te koore ma IOxE - na mixie ya ma keren lan ma a xa findi seede ra moxo ya ma a xa marakeli ma.*

Naxan nu na kelife a fOIODE, moxo naxan mEXi, moxo naxan toxi moxo ya ra, moxo naxan toxi moxo bEIExE ra, naxan findixi kisi masen gni ra.(1 John 1)

masen gni *apóstolos* falaxi Marigi Isa nan ma ala ko a xa a nun Ala xa lan boreya masen, Eburu 3:1 “*Na kui, n ngaxakerenyi seniyenxie, wo naxee xilixi koore ma, wo xa wo ɲɔɲɔ sa won ma xɛɛra nun serɛxɛdubɛ kuntigi xɔn ma, Ala xa Mixi Sugandixi Isa.*»

“Tɔnxuma gbegbe nun kaabanako gbegbe nu rabama ɲama tagi xɛɛrae saabui ra. E birin nu malanxi Sulemani xa buntunyi kui. Mixi yo mu suusa a masode e ra, kɔɲɔ ɲama nu e binyama ki fanyi ra. Naxee nu danxaniyaxi Marigi ma, xɛmɛe nun ginɛe, e nu wuyama han e nu furemae xaninma kira xɔn ma dagie nun dagie ma alako Piyeri na fa, a niini xa ti e ma. ɲama fan nu keli Darisalamu taae naxee nu na rabilinyi, e nu fafe furemae ra, ɲinnɛe nu naxee fɔxɔ ra, e birin naxa yalan. Kɔɲɔ serɛxɛdubɛ kuntigi nun mixi birin naxee nu na a sɛɛti ma, e naxa keli, e naxa xɛɛrae suxu, e e sa geeli kui ɲama birin bɛ.»(Xɛɛrae xa taruxui 5:12-19)

Na waxati ma mangE Herode naxa danxaniyatɔɛ ndee suxu, a nu wama e ɲaxankatafe, a naxa yaamari fi Yaki, Yaya xunya xa faxa santidegema ra, a to a to na fe bara rafan Yuwifie ma, a naxa Piyeri fan suxu. Sɔɲri naani keren keren ma Herode nu wama a xa mini ɲama ya xɔri sali dangi xanbi.(Xɛɛrae xa taruxui 12:1-5)

Xɛɛrae sugandife bara ɲɔn Mathias sugandife xanbi, fo Pɔlu naxan sugandixi Ala xa Mixi Sugandixi ra a xa findi xɛɛra ra waxati dangixi.

Annabi Pɔlu naxan findixi xɛɛra ra si qbetɛɛ bɛ

Pɔlu singe nan nu na Sɔlu ra naxan "tinxi a xa(Stephen)arabafɛ." (Xɛɛrae xa taruxui 8:1)

«Kɔnɔ Sɔlu to nu na Marigi fɔxirabirɛɛ rapaaxufe, a naxa siga sɛrɛxɛdubɛ kuntigi yire, a naxa kɛɛdi maxandi a ma Damasi salide banxie kui, alako xa a mixi yo to naxan na Ala xa kira xɔn, a xa e xanin Darisalamu. kɔxi ma a naxa xui mɛ naxan a falama a bɛ, <Sɔlu, Sɔlu, munfe ra i n tɔkɔma?> A naxa a maxɔrin, <Marigi, nde i ra? A naxa a yaabi, <N tan nan na Isa ra, i naxan ɲaxankatafe. Naxee nu na a sɛti ma e naxa ti, e naxa e xui ramɛ, kOnO e mu mixi yo to.(Xɛɛrae xa taruxui 9:1- 9)

«Wo fɔxirabirɛ nde nu na Damasi, naxan xili Ananiyasi, Marigi naxa a masen a bɛ laamatunyi kui, <Ananiyasi>. A naxa a yaabi, <N tan nan ya, Marigi.>» Marigi naxa a masen a bɛ, <Keli, siga kira tinxinxi xɔn ma, i xa xɛmɛ nde fen Yudasɔ xɔnyi, naxan xili Sɔlu, naxan xili Tarise, barima a na Ala maxandife. Ananiyasi naxa a yaabi, <Marigi, n bara yi xɛmɛ xa fe mɛ mixi gbegbe ra, a bara fe kobi naxan naba i xa sɛniyɛntɔɛ ra Darisalamu. Kɔnɔ Marigi naxa a masen a bɛ, <Siga, barima n bara yi xɛmɛ sugandi, alako a xa n xili masen si birin bɛ, mangɛɛ bɛ, a nun Isirayilakae bɛ. Awa, Ananiyasi naxa siga, a so banxi, a a bɛlɛxɛ sa Sɔlu ma, a a fala a bɛ, <N ngaxakerenyi Sɔlu, Marigi Isa, naxan mini i ma kira ra i fafe dennaxɛ, a n xɛɛxi nɛ alako i xa se to, Ala Xaxili Sɛniyɛnxi xa fa i ra. Na waxati ma, se nde naxa mini a ya ra, a naxa gbilen a ya ra. (Xɛɛrae xa taruxui 9:10-19)

"N xamɛ kolon(A luxi alo Paul)Ala xa Mixi Sugandixi saabui ra, naxan xanin koore saxan nde ma kabi ɲɛ fu nun naani. N a kolon a yi xɛmɛ tongoxi ariyan na, n mu a kolon xa a fate mu a ra, xa a fate mu a ra, n mu a kolon, Ala tan nan a kolon, a fa fe nde mɛ naxan mu nɔma falade, adama mu nɔma naxan falade.»(2 Kor 12:2-4)

N mu findixi xOrOxOE ra, n mu findixi xErE ra, n mu won Marigi Isa toxi? Wo tan mu findixi n ma wali ra Marigi xa fe ra? Xa n mu findixi xErE ra mixi gbEtE bE, n tan nan na wo bE, barima wo tan nan na n ma xErEya tOnxO ma Marigi kui.(1 Korinti 9:1-2)

YakOsi n na wOyEnfe wo tan si gbEtEe bE, barima n findixi xErE nan na si gbEtEe tagi.(Rɔma 11:13)

Pɔlu xa wali nun a xa yabi

«N ngaxakerenyie, n wama wo xa a kolon, n xibaaru fanyi naxan kawandima mixi yo xa mu a ra, barima n mu a sɔɔ mixi yo ra, mixi yo mu a xaran n bɛ. gnErE n ma nama tagi, n nu rafanxi n benbae xa naamunyie ma. KOnO a to n sugandi beenun n xa bari, a nun naxan n xili a xa hinnE ra, a naxa tin a xa a xa Di masen n bE, ala ko n xa a kawandi si gbEtEe tagi, n mu mixi yo maxOrin keren na, n mu siga Darisalamu n singe ra, kOnO n mu siga Darisalamu. Arabia, a gbilen Damasi.(Galati 1:11-17)

“Danxaniyatɛ naxee nu bara yensen Etiyen xa naxankatɛ xa fe ra, e naxa siga han Fenisiya, Sipiri, nun Antiyɔki.(Xɛɛrae xa taruxui 11:19)

Darisalamu danxaniyatɛ nama naxa Baranabasi xɛɛ Antiyɔki, Siriya bɔxi ma. “A to so naa, a naxa Ala xa hinne to, a naxa nɛlexin, a e birin mayandi e xa danxaniya Marigi ma, barima mixi fanyi nan nu a ra, naxan nu rafexi Ala Xaxili Seniyenxi ra, naxan nu danxaniyaxi. Nama gbegbe naxa sa Alatala fɔɔ ra. Na kui, Baranabasi naxa siga Tarise Sɔlu fende, a to a li, a naxa fa a ra Antiyɔki. Nɛ keren bun ma e naxa e malan danxaniyatɛ nama ra, e naxa mixi gbegbe xaran. AntiyOki nan singe ra e fOxOra e xili saxi danxaniyatOrEe.(Xɛɛrae xa taruxui 11:22-26)

AntiyOki, “E to nu Marigi batufe, e nu sunfe tɛmɔi naxɛ, Ala Xaxili Seniyenxi naxa a masen e bɛ, «Wo Baranabasi nun Sɔlu ti n bɛ e xa wali xa fe ra, n e xilixi naxan ma.» Na xanbi, e to gɛ sunbude, e Ala maxandi, e naxa e bɛlexɛ sa e fari, e naxa e rasiga.»(Xɛɛrae xa taruxui 13:2-3)

Na tɛmɔi Yuwifii ndee naxa fa kelife Antiyɔki (naxan kelixPisidiya) nun Iconium a nun a naxa gnErE sOtO. E naxa Pɔlu magɔɔ gɛmɛ ra, e naxa a ramini taa fari ma, e nɔɔ a ma a bara faxa.»(Xɛɛrae xa taruxui 14:19)

E naxa Pɔlu nun Silasi suxu, e naxa e xanin kiitisaɛ yire, e naxa a fala, «Yi mixie Yuwifii nan e ra, e na won ma taa ya isofe. E na naamunyie nan masenma naxee mu tinma muxu tan Rɔmakɛ xa na raba.” Nama naxa e maso e ra, kiitisaɛ naxa e xa donma ba e ma, e naxa yaamari fi e xa e bɔnbɔ gbengbeta ra. a kui.(Xɛɛrae xa taruxui 16:19-24)

Filipi “e naxa Pɔlu nun Silasi suxu, e e xanin kiitisaɛ yire taa kui. E naxa e dentɛgɛ kiitisaɛ bɛ, e a fala, «Yi mixie nan won ma taa ya isofe, Yuwifii nan e ra. Nama naxa e maso e ra, kiitisaɛ naxa yaamari fi e xa e bɔnbɔ gbengbetaɛ ra. E to gɛ e bɔnbɔde a naaxi ra, e naxa e woli geeli, e naxa yaamari fi geeli kantama ma a xa e kanta a fanyi ra. A to yi yaamari sOtO, a naxa e sa geeli kui, a naxa e sanyie sa wurie kui.(Xɛɛrae xa taruxui 16:19-24)

A to nu na juife ra, sOlu (paul) danxaniyatOe nu na ala konbife, a nu e tOrO ma. KOnO, yakOsi, a to findixi Ala xa Mixi Sugandixi xa xεera ra si gbEtEe bE, Yuwifie naxa a tOrO fOIO. E naxa a maᵗᵗxun Pɔlu bara e xa hɔɔɔmɔbanxi mabere. *“Taa birin naxa seren, mixie fa e gi ra keli yire birin. E naxa Pɔlu suxu, e naxa keli hɔɔɔmɔbanxi kui, e naade balan keren na. E to nu katafe a faxade, sɔɔri mangle naxa xibaaru sɔɔ a Darisalamu birin ya isofe. A naxa sɔɔrie nun sɔɔri ndee tongo keren na, e siga ᵗama yire. Naxankateε to sɔɔri mangle nun a xa sɔɔrie to, e naxa ba Pɔlu bɔnbɔfe.»*(Xεerae xa taruxui 21:30-32)

Nama to ge e xilide, Pɔlu naxa wɔyεn e be a falafe ra *“Yuwifi nan n na, n barixi Tarise ne, Silisi bɔxi ma. Gamaliyeli xa waxati, n naxa muxu benbae xa seriyε matinkan a fanyi ra, n Ala batuxi suxu ab wo tan. N naxa danxaniyatɔεe naxankata han e faxa, n naxa xεmεe nun ginεe suxu, n naxa e sa geeli, serexedube kuntigi nun Yuwifie xa kiitisae birin a falama ki naxε. N naxa bataaxεe sɔɔ e yi ra e ngaxakerenyie be naxee nu na Damasi, alako n xa yi mixie xanin geelimanie ra Darisalamu alako e xa naxankata.»*(Xεerae xa taruxui 22:3-5)

«N nu makɔrefe Damasi ra yanyi tagi temui naxε, yanbe naxa yanbe n ma keli koore ma, n naxa bira bɔxi ma, n naxa xui nde mε a falafe ra, <Sɔlu, Sɔlu, i na n naxankatafe munfe ra? 'Nde nan na, Marigi?' Marigi naxa a fala a be, <Keli, i xa siga Damasi. N walibooree naxa n belexε suxu sigafe ra Damasi, barima naiyalanyi nu bara n dɔnxu.»(Xεerae xa taruxui 22:6-11)

«Ananiyasi, xεmε diinela nan a ra, seriyε ki ma, Yuwifi naxee birin nu a xa fe falama a fanyi ra, a naxa fa n yire, a ti n seeti ma, a a fala n be, <N ngaxakerenyi Sɔlu, i se toma nε. Na waxati kerenyi, n ya naxa se to, n naxa a to, a fa a fala n be, <Won benbae Marigi Ala bara i sugandi alako i xa a waxɔnfe kolon, i xa Ala Tinxintɔε to, i man xa a xui mε.»(Xεerae xa taruxui 22:12-16)

«N to gbilen Darisalamu, n nu na Ala maxandife hɔɔɔmɔbanxi kui, n naxa xiye to, n naxa Marigi to a wɔyεnfe n be, <I mafura. A naxa a fala n be, <Keli Darisalamu nε keren na, barima e mu tinma i xa seedeᵗᵗxɔya ra n ma fe ra. N naxa a yaabi, <Marigi, yi mixie a kolon n nu sigama salide banxi nde kui n nu mixie rasoma geeli kui, n nu mixie bɔnbɔma naxee nu danxaniyaxi i ma. Na temui Marigi naxa a fala n be, <Siga, n i xεema nε yire makuye si gbεtεε yire.»(Xεerae xa taruxui 22:17- 20)

Nama naxa e tuli mati Pɔlu xa masenyi ra, e fa e xui ite, e nu a fala, <Wo a keri dunija ma, a mu daxa a xa simaya sɔɔ! E to nu sɔɔnxε ratefe, e nu e xa donmae wolima, e nu xube wolima koore ma, sɔɔri mangle naxa yaamari fi e xa Pɔlu xanin sɔɔri banxi kui, e xa a bɔnbɔ, e xa a maxɔrin alako e xa a kolon munfe ra ᵗama sɔɔnxɔma a ma na ki.

E naxa a itala alako e xa a bɔnbɔ, Pɔlu naxa sɔɔri mixi keme xunmati maxɔrin naxan nu tixi naa, «A lanma wo xa Romaka bɔnbɔ, xa wo mu yunubi sɔɔxi?»(Xεεrae xa taruxui 22:22-25)

Darisalamu sɔɔri mange naxa Pɔlu xεε Sesare alako a xa makiiti. Pɔlu naxa a kalamu Felisi, Fesitu, mange Agiripa ya i, a dɔnxɔɔ ra mange xungbe ya xɔri.

Namijɔnmεe

«Ndee findi namijɔnmεe ra» kelixi Gireki xui nan ma*profeétas* –Ala wɔyenma naxan saabui ra, masenyi tima, wɔyenma naxan saabui ra. Namijɔnmεe naxa masenyi ti naxan fixi a ma, alɔ «namijɔnmεe» Ala xa laamatunyi toxi ki naxe. (Wo Numeri 12:6, 8 mato.) Na kui, namijɔnmεe nu findixi Ala xa masenyi nan na; A naxa wɔyen Ala xili nun a sɛnbε ra. (Exode 7:1 , TMN .) A tan nan na dε ra Ala nu wɔyenma adamadie bε ki naxe. (Yeremi 1:9; Esayi 51:16) 1 Korinti 13:8 a falama a namijɔnmεe xa fe mu nu na, na nan a ra namijɔnmεe, e nu fama nε ɔɔnde: *“Xanunteya mu kanama abadan. KO nO namijɔnmεe masenyie na den naxe, e nudanfɛ.”*

Wöyèn.“Cease” kelixi grek xui nan ma*katargeoa* ma senxi a findi fe fufafu ra, fe fufafu ra. (PC Bible Study, Biblesoft)

kawandilae

“Ndee findi kawandilae ra” kelixi grek xui nan ma*euangelistás*-mixi naxan xibaaru fangni kawandi ma, xibaaru fangni, xibaaru fangni. Filipu nun Timote gbansan nan nu xilixi kawandilae ra. Filipu naxa xibaaru fanyi kawandi, Timote fan naxa Pɔlu mali xibaaru fanyi kawandife ra. Mixi naxan siga ma a xa kawandi raba a nO ma sigade yire makuye xa na mu a ra a nO ma lude waxati xOn gbege yire keren dangife yire gbEtE ra, alo Pɔlu xa fe kui. SikE yo mu na a ma a ramE xie xa tinxin gni nan nu na a ra ala ko e xa lu naa xa na mu e xa siga. Mixi nO ma a kolon de a lan ma a xa lu yire keren, a lan ma a xa dangi a singe ra, han a xa wali (walie) ra ba a nu wama naxan nabafe.

Pentekoti IOxE mixi naxee tin Ala xa masen gni ra PiyEri nun a bore bE e naxa e yEtE ragoro ye xOrOxOE ma *“E nu e yEtE fima xErEe xa kawandi nan ma, e nu e boree malima, e nu tami igirima, e nu sali rabama.»*(Xεεrae xa taruxui 2:42-43)

Pɔlu naxa kawandi ti, a naxa xibaaru fanɔi xaran: *“N tan nan sansi xɔri sixi, Apolosiye rafelen A tan, kɔnb Ala nan a raminixi.»*(1 Korinti 3:6-7) Sansi nan na masenyi ra Pɔlu naxan xaranxi mixie bε naxee mu Ala xa Mixi Sugandixi kolon - danxaniyatɔe mu naxee ra. Apolosi naxa danxaniyatɔe xaran Marigi xa kira ra, a luxi nε alɔ Pirisila nun Akila naxee Ala xa kira yaiba a bε a fanyi ra. (Xεεrae xa taruxui 18:26) *“Na xanbi Filipu, kawandila, a dEdE rabi, a fOIO yi sEbEli ra afalanè , ä, Ethiopie kanyi, xibaaru fangi, Isa - Ala xa Mixi Sugandixi.*(Xεεrae xa taruxui 8:35)

Wöyèn: “ ye ra,” kelixi grek xui nan ma*epótisen*, –yi gboe kelide.

Wöyèn: “Told” kelixi grek xui nan ma*eueangelísatoa* ma senxi a falafe ra, kawandi tife.

Kawandilae nun kawandilae nan xibaaru fangni kawandi ma. Keresitan mOxie a nun forie/kantEe/ kantEe/xurusee/xunmatie naxee xaranxi, e naxa e xaran e lan ma e xa e yEtE ba sErE ki ma ala rafan e ma ala ko e xa mO Ala xa fe kui.

MaxOringni

1. Kitaabui xa xεera lanma a xa Isa xa fe kolon a nun a xa walie. Nɔndi ___ wule___
2. Namijɔnme findixi mixi nan na Ala a xa masenyi fixi naxan ma han xibaaru fanji xa mini a fanyi ra.
Nɔndi ___ Wule___
3. Kawandilae findixi Ala xa masenyi kawandi nan na, naxan findixi dijɛ nun kisi ra mixie bε naxee mu na Ala xa Mixi Sugandixi kui. Na kui, to mu findixi kawandilae ra naxee e waxOn gni masen ma danxaniyatOe malanxie bE.
Nɔndi ___ Wule___

yi buki xaranse 3

Danxaniyatεεe nun karamɔxεe naxee walima danxaniyatεεe nama bε

1 Timote nun Tite kui, Pɔlu a falama won bε yi karamɔxεe xa fe ra, naxee lanma e xa wali nde raba fate kui. E man xili:

forie(*presbuteros*) – adjectif naxan a ma senxi fori, xamE fori.

xuruse dεmadonyie(*poimen*) – baloe ra bama a nun a makantama fe kobie ma (a feeder).

MangE/kantE/kantama/kantE(*eepiskopeés*) - mixi na xan mixie ra kolon ma fe kobi ma, a e ma kanta, e ma kantE, e ma tofe, e xOnE (a nun e xa xOn gni naxan a masenxi e xa kOntO fili) a nun e xaranma. (Thayer)

MangE/ xuruse dOxOma/ xunmatie/ kantE/ kantama wali nan a ra naxan tide gbo fate bE? NO – wali birin tide na; misali ra, adama fate mu fama walide xa a furi nun a furi mu walima. Na kui, Ala xa Mixi Sugandixi fate fama nE dan de yire naxan ma Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fangni mu kawandima xa na mu walie raboloxi xa na mu tinfe mu lanma.

Xa na mu a ra, y t nun y t xa s nb xa fe fahaamufe findima s nb nan na naxan n ma s nb fide s nb xa fe ma (Ala mixie naxee danxaniyatεεe xa s nb x nma, e man e rakolonma fe kobie ma naxee na e ya ra).

Xuruse dεmadonyi fanji mεεnima a xa yεxεεe ma, a man wama e xa yalanji nan xun masafe. A na e fEma tEmui birin a e xili ma barima e lan ma e xa a xui kolon [lanlanteya] ala ko e xa bira a fOxOra. Xuruse dεmadonyi xa wali nan a ra a xa baloe yire fen naxan na yire makuye xa na mu a ra naxan mu kanama

ye ra kOnO a makuya kasarE ra. A lan ma a xa kolon a nun a xa sansi xOrOxOE ba naxan na xuruse yire ala ko e naxa nO e don de e naxa fure sOtO e naxa faxa. A lanma a xa fate senbe soto alako a xa e ratanga mujetie nun sube jaaxie ma. Wali mu a ra mixi yo bE naxan hayi na wali xa na mu kObiri ma. Wo xa ratu David xa zaburi 23 ma *“Marigi nan n ma xuruse demadonyi ra; N mu wama. A n nakelima ne xe bilie ma. A n xaninma ye xokra. ... I teebili rafala n ya i n yaxuie ya xori.»*

A man fa gbEtE, xurusee e yEtE kan nan ma, e ma xOxun ma a man xOrOxO e ra, kOnO yEe birama e fOxOra e man lan ma e xa e makanta tEmui birin.

I to nu na juife dimEdi ra, i baba naxa a fala a waxati bara a li i xa xuruse demadonyi wali suxu. Wo nu na a sEti ma xa na mu wo xunya fori e nu na yEtE kan ma tEmui. Wo bara wo yEtE rafala?

kerin. I yexeee kolon e xili ra alako e xa bira i foxo ra?

b. I a kolon i lan ma i xa yarerati ra xa na mu i na woto ragife; misali ra, xuruse lanma?

c. Wo a kolon wo lan ma wo xa sExE nun ye xOrOxOE sOtO minden?

d. Wo nOma donse kolon de a nun wo a ba e mu lan ma e xa naxan don?

e. Wo nOma sube faxade kolon de naxan wama mixi faxafe xa na mu a ra a wama a xOnE fe?

f. Wo fate sEmbE na wo yi ra wo nO ma yaxuie ra gatade?

g. Wo xa walisee na wo yi ra naxan lanma wo xa yEtE ragata a nun wo xa wo yEtE makanta alo santidE, saki, gbeti, wuri, wuri a nun donma? Wo a kolon e yusife ra?

Wo xa ma gnErE sEbEli sEbEli ma

Kitaabui fori/ xuruse demadonyi/ xunmatie/ kantamae/ xunmatie lan ma e xa:

kerin. Wo xa wo bore mali Ala ra anun danxaniyatse ra a xa danxaniyatse nama tagi.

b. Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE kolonfe a nun a xa xerae xa sariyE kolonfe a fangni ra ala ko danxaniyatOe xa findi wali ra (walife) a nun e xa findi mixi xungbe ra ala xa fe kui.

c. A lan ma wo xa wule sariyE kolon a nun wo xa kirayae fi mixie ma naxee na e yi ra ala ko e xa xaran, e xa a kolon a nun e xa nO na sariyE kanafen de. Misali ra, e xa waxati ma sariyE nu gboxi na nan nu a ra mixi birin kobi nan a ra. Isa mu nu nOma findide adama fate kobi ra; na nan a ra, a nu findixi fe fufafu nan na – gnosticisme.

d. Fahaamui/xaxili nun wule sariyE tagiraba kolon fe.

e. A lan ma a xa findi yarerati ra a mu mixi gbEtee xa ma xOxun ma.

f. A faxamufe a fangnira xaxili walisee ma naxan lanma a xa raba xuruse dOxOde wali ra a nun a fangnira e usi fe ra ala ko a xa mixe makanta a xa yaamari bun ma, a xa danxaniyatE bore xanin xaxili baloe ma, a xa e ra sEmbE ala ko e xa findi ala xa Mixi Sugandixi misali ra a nun a xa e makanta xaxili kanafen ma.

Xa “xaxili” toxi alo “mixi ki” xa na mu walisee ra naxan nOma xuruse dOxOde wali rakamalide, na nan a ra a fasari gbEtE nan sOtO ma; misali ra, gere mu a ra, kanon mu a ra, gere mu a ra; kOnO a bOgnE ra wo na wo xa kOntOfilie masen.

Xunmatie lan ma e xa naxan naba:

kerin. Wo xaran, wo balo, wo se rawali a nun wo xa findi mixi xungbe ra.

b. Wo mixie ralimaniya, wo e ralimaniya, wo e ralimaniya, wo e ralimaniya.

c. Wo karamɔɔ wule falee nun e xa wule xaranyi makiiti; alo ina fala:

1) Mixi naxan mu tinma Ala xa Mixi Sugandixi xa findi Ala ra adama fate kui.

2) Mixi keren na kisi ma a mu a yEtE rafelen Ala xa Mixi Sugandixi wuli ra.

3) Kisi sOtOxi mixi naxan nabama.

d. Lanlanteya nun lanlanteya ra sEmbE so.

e. Wo mixie ralimaniya fate ma kOnO a singe ra xaxili fure ma.

f. Wo mixie fen wo xa e ragbilen naxee bara e makuya xa na mu naxee na e makuyafe.

g. Wo xa sali wo yEtE bE, ngaxakerenyie naxee na wo xa sEmbE bun ma a nun naxee IOE xi.

h. Wo wo ra kolon fe kobie ma naxee na wo xa duniE kira ra.

N'tan. Ala xa sEnEe rafamanE wali ra (a masen a nun a masen).

(Timote 1:3-7, TMN; Tite 1:6-11, TMN, TMN, TMN, TMN, TMN; Timote 1:6-11, TMN; Piyeri 1:2-4, TMN), TMN; Xεεrae xa taruxui 20:28-30, TMN; Efese 4:11-15, TMN; Esekiyeli

34:2-5; 1 Tesaloniki 5:12-14; Yaki 5:14 nun Luki 15:3)

“Yi nan a ramasen gni lan ma : Xa mixi nde a bOgnE saxi a xa findimatoe r, a wama awali xungbe . A lanma danxaniyatεe nama xunmati xa findi mixi ra naxan mu yoma fe jaaxi yo ra, a xa findi gine keren nan na, naxan a yete suxuma, naxan mixi binyama, naxan mixie rasenema, naxan fata mixie xarande, naxan mu siisima, a mu siisima, a mu siisima, a mu sɔɔɔɔɔɔ, a mu sɔɔɔɔɔɔ, a mu sɔɔɔɔɔɔ, a mu findi kobiri rafan mixi ra. A xa a xa denbaya rapere a fanyi ra, a man xa a mato a xa die xa a xui rabatu a fanyi ra. (Xa mixi mu fata a yete xa denbaya rapere, a fa mɛenima Ala xa danxaniyatεe nama ma di?) A mu lanma a xa findi danxaniyatεe neene ra, xa na mu a fa a yete igbo, a fa lu Ibulisa jaxankatafe. A man xa xili fanyi sɔɔɔ danxaniyatεeεe tagi, alako a naxa yaagi, a naxa bira Ibulisa xa gantanyi ra.»(1 Tim 3:1-7) Kitaabui fori nde “eveske wali” nan falaxi a ra a nun manEtE ra.

Wo fOIO “xunmati” “episkOpi wali” masen gni:

kerin. Danxaniyatεe nun “lanlanteya” – (Thayer - mixi naxan laxi a ra a Isa nan na Ala xa Mixi Sugandixi ra, a nun sεεεε naxan findixi yunubie xafari ra; Senbema - danxaniyaxi, nɔɔndi nun danxaniyaxi).

b. “Overseer” xa na mu episkOp wali fatanxi grek xui nan naepiskopeésa ma senxi kantE, kantE, kantama xa na mu mixi naxan kantama na nan a ra xunmati. Sentinels lan ma e xa a mato; kantae lan ma e xa makanta a nun wOyEn gbEtE nan xuruse dOxOe ra naxee lan ma e xa balo. EpiskOp xili nan nu a ra mangasanyi walikEe bE, na xanbi a naxa findi wali ra katoliki nun angelisi (etymonline.com). Yi masenyi “ walide ” mu na Gireki Kitaabui kui.

c. Wali xungbe, wali fangni, wali nan a ra a mu findixi buro ra. A findixi wali nan na xa na mu wali naxan fatanxi grek xui raergou -wali, wali xa na mu fe naxan nabaxi.

d. ‘MangE’ *N’tans* kelixi grek xui nan maepiskopeés, girEki xui kui a findixi wali nan na ala naxan ma a mixie xa kirae, e xa walie, e xa sariyEe mato ma, ala ko a xa e xa fe mato a fangni ra, xa na mu sEwa xa na mu sunnunyi; matofe, fe matofe, sigafe waxati naxan ma a mixie nii fen ma; na nan na ki, ala xa kiiti waxati. (Thayer’s)

Wo xa “xunmati wali ra ኃን”Wöyèn

Ala nan mixi fixi, a lanma,A nu wama a xa mixie xaran fe, e xaran fe a nun e makanta fe. Pɔlu naxa na fe fala 1 Timote nun Tite kui alb a masenxi ki naxe yi pirinti bun ma. Mixi yEtE xa faxamui na yire nan kui naxan na kitaabui sEbExi sEti ma.

1 Timote 3 nun Tite 1.

Mixi yEtE xa faxamu

wo xa masen gni suxu a fangni ra	t - toknow Ala xa Mixi Sugandixi nun a xa xεεrae xa sariyE
yabi xun ma	a mu lanma a xa tOnxO ma
fan khili, yunubi mu na	fan khili anoun tandé mixie
ginE keren xa xameE	GinE gbegebe mu a ra, a man mu dOxO xi ginE ra naxan “xErixi” naxan mu futi kanafe sEbEli sOtOxi
temperate, xaxili	nakhan mo xaxili fangni nan yusima
a yEtE suxufe	discipline, canon loose mu a ra
binyama	lanlanteya, yuge fangni
xOnE	mixi gbEtee xayí na xan ma
nO ma xaran de	sEmbE ra wOyEn ma
namara bara fi ye minfe	minden wo naxa minse gbegebe min, wo naxa gere so
geresoe mu a ra (xOrOxOE)	gere mu a ra xa na mu a ra a xOnE mafuren
doyi	mixi fangni a nun mixi gbEtE ma gnErE fe
gere mu a ra	gere mu a ra - wOyEn; misali ra, “n ma faxamu kelixi kitaabui nan ma”
dundui mu a ra	a mu naafuli fe singe ra bama

a yEtE kan xa fe raƚeƚe dembaya	denbaya sabatixi kObiri nan kui a mu findixi kObiri ra
wo naxa findi fe nEnE ra masara	lan ma a xa tOrE sOtO alo danxaniyatOrE

Pɔlu naxa a sɛbɛ Yuwifie nun Rɔmakae nu danxaniyatɔɛɛ tɔɔɔma tɛmui naxɛ. Na kui, mixi naxee nu wama xuruse dɛmadonfe wali ra, e nu tinxi e xa e nii sa fe ƚaaxi kui alako e xa a ngaxakerenyie makanta. Ngaxakerenyie xa xaxili sEmbE nan nu tide gbo a fate bE. A mu nu findixi binyE ra, sEmbE xa na mu binyE ra kOnO wali xOrOxOE nan nu a ra naxan nu wama:

1. Wo xa wo ngaxakerenyie makanta hali a to findi wo xa simaya ra.
2. A nO ma xaran de a masenxi nE a wOyEn a fangni ra (a kelixi grek xui nan ma) *didaktikosa* ma senxi xaran gni ma -Thayer).
3. DignE - i naxa i yEtE ra gbilen i bElExE ma xa na mu i naxa i yEtE makiiti mafuren.
4. Kinikini.
5. XamE naxee kolon xi e bore tagi e findixi tinxi gni nan na, e mu findixi mixi ra naxan e yEtE ma senxi.

Rakolon fe karamOxOe bE

Na masenyi Esekiyeli naxan fala kabi tɛmui xɔnkuye Isirayila xa xuruse dɛmadonyie bɛ saate fori bun ma, na fan lanxi a xa xuruse dɛmadonyie ma saate nɛɛnɛ bun ma, naxee mu wali rabama Ala naxan fixi e ma.

«Alatala naxa a masen n bɛ, «Adamadi, i xa n ma masenyi ti Isirayila xuruse dɛmadonyie xa fe ra. I xa a fala e bɛ, «Wo Marigi Alatala yi nan masenxi: Naxankatɛ na Isirayila xuruse dɛmadonyie bɛ, naxee mɛɛnima e yetɛ ma. A mu lanma xuruse dɛmadonyie xa mɛɛni xurusee ma? Wo xɔɛ sube donma, wo sube xabe ragoroma wo ma, wo xuruse fanyie kɔn naxaba, kɔɔ wo mu mɛɛnima xurusee ma. Wo mu

kerin. *sEmbEtaree sEmbE so*

b. *furemae rayabu*

c. *a naxa mixi maxOrin xiri.*

d. *e naxa gbilen mixi IOxEe ra*

e. *e naxan IOE xi fenfe.*

f.

Na mu findixi wali ra xa na mu wali ra naxan lan ma a xa raba layiri nEnE kui?

Ala xa Mixi Sugandixi nan yi marasi tongoxi danxaniyatɔɛɛ nama birin bɛ – a xa danxaniyatɔɛɛ nama.

- Wo xa danxaniya Ala xa Mixi Sugandixi ma a nun a xa xɛɛrae xa xaran gni.
- Wo xa wali fanyie raba naxee Ala xa Mixi Sugandixi matɔɔma.
- Wo xa mixie findi fɔxirabiree ra wo xa Ala xa Mixi Sugandixi xaran naxan faxaxi wuri magalanbuxi ma.

NatE tongoe

Xa yi fe naxan falaxi yi buki kui a findixi xuruse demadonyie xa wali nan na, na kui natE tongofe mu na a kui.

Danxaniyatɔɛ nama birin nan na natɛ tongoxi ra.

E lan ma e xa natE tongo-

- SariyE mundun na Kitaabui kui xa na mu wule xaxili?
- Nde tin ma xa na mu a ra tin ma mixi xa nO xaran de dEndE xEn?
kerin. Kitaabui xaran gni kui "Eglise banxi kui"
  - b. Kitaabui xaranfe banxi kui
  - c. Korrespondansi sariyE usi fe
  - d. Xaran gni keren keren ma xa na mu mixi keren keren ma
- Fate lanma a xa malan minden?
- Malan gni wo bore ra sEmbE sofe nan ma, lanlanteya, xa na mu ala ko wo xa batui raba alo "tuli wali"?
- Ala batui walie kolon xi nE a nun e yamarixi?
- Ala batufe misalie lan ma, xa na mu a ra, sariyE keren na?
- Nde lan a xa mɛɛni kaɔɛ ginɛɛ nun kiridie ma?
- Nde nan a falama a kObiri lanma a xa rawali di a nun minden?
- Mixi nO ma a malide wali nde ma; misali ra, misiyon wali ra bama "Eglise xa naafuli banxi" ra?
- N de na "oversite" (naxan na a ra) mision wali ra bama?
- Munse lan a xa raba xa mixi suxu yunubi kui?
kerin. Minse gbegbe
  - b. futi kanafe
  - c. Wo xa wo malan yire keren
  - d. yEtE kan
  - e. Dunxui, wule falama, siisima, wɔyɛnma, a mu a xa denbaya xa fe rapɛɛɛma.

Pɔlu naxa Efɛɛ kuntigie rakolon "Wo xa findi xuruse demadonyie ra Ala xa danxaniyatɔɛ nama bɛ, a bara naxan sara a yɛɛ wuli ra. N na akolon n to keli, savagexuruse A fama sode wo tagi, a mu dijɛma xurusee ma. Hali wo yEtE xa kEdi (fori/xurusee tagi) mixie fama nE kelide e nOndi masarama nE ala ko e xa fOxirabirEe ra gbilen e fOxOra. Na kui, wo xa wo yɛɛ ratanga!" (Xɛɛrae xa taruxui 20:28-31)

Wöyèn: "Wolfe," mixe naxee e yEtE ma findi xi danxaniyatOe ra ala ko e xa danxaniya kana. "Wo wo mɛɛni wule faleɛ ma naxee e yɛɛ findixi namijɔɔnmɛɛ ra. E fama wo yire yɛɛɛ nan ma, kɔɔ e bɔɔɔ kui, wula bare nan e ra." (Matt 7:15)

MangEe naxee na yEtE dugi ra "wo ya ma" e nOma sode di?

kerin.E sugandi ki.

b.Danxaniyatɔɛ nama mu e boree tagi rasama na ki e xa danxaniya nun e xa maɔɔxunyi mu kolonma.

c.Xaran gni nun se rawali ki mu lanxi, a mu gbo xa na mu a bara findi mixi gbEtE yi ra.

d.Xaxili kanyie xa kOntOfilie ramE ma a nun mixi dundunxie, kOnO wo wo tuli mati xui ra xa na mu wo findixi mixi xungbe nan na.

e.Xɛɛɛ ndee nɔɔma e xa wali xunmasade e laxi naxan na, a findixi nɔɛ nun binyɛ nan na.

Spiritual wolf mixie nan e ra naxee na malanyi kui e a falama a e findixi danxaniyatOe nan na kOnO e xa fe mu fatanxi kitaabui ra. E nOma e raxande di ala ko e xa danxaniyatOrEe ra gbilen e xa sariyE fOxOra? A findixi fate rafelen fe nan na a nun a xaran fe ra a nun wOyEn fe ra sariyE xungbe ma a nun a nun Kitaabui xa nOndi. Danxaniyatɔee lanma e xa a kolon e xa kawandi findixi wule nan na. Keretie lan ma e xa findi ramE xie ra, "pew warmers" gbansan, e xa findi Ala xa masen gni xaran die ra, e man xa sariyE gbegbe sOtO, wOyEn gni a nun e xa sEmbE so e yi ra, kantEe/ xuruse kantEe a nun mixi gbEtee naxee Ala xa masen gni kolon.

"I bara e yamari a jaaxi ra, e bara yensen barima xuruse demadonyi mu nu na, e to yensen, e naxa findi sube birin baloe ra. N ma yeXEEE naxa siga geyae birin ma, e naxa yensen bɔxi birin ma, mixi yo mu e fen, mixi yo mu e fen."(Ezekiel 34:1-6)

«Na kui, wo tan xuruse demadonyie, wo xa wo tuli mati Alatala xa masenyi ra: «N bara n kali n yete ra, barima xuruse demadonyi mu na n ma xuruse be, e bara e muja, e bara findi sube birin xa baloe ra, barima n ma xuruse demadonyie mu n ma xurusee fenxi, e mu e yete kan xa fe matoxi, e mu n ma xurusee xa fe matoxi. Alatala: N Marigi Alatala yi nan masenxi: N na xuruse demadonyie nan gerefe, n e kelima ne xuruse demadonyie ma alako xuruse demadonyie naxa nɔ e yete ratangade sɔnɔn.(Ezekiel 34:7-10)

«Adamadi, n bara i findi Isirayila bɔnsɔe kante ra, i xa i tuli mati n ma masenyi ra, i xa e rasi n saabui ra, barima n na a fala mixi jaaxi be, «N i faxama ne,» xa i mu a ratɔn a xa wali kobie ma alako a xa kisi, n tan fama ne faxade a xa yunubi xa fe ra. I xa mixi kobi rakolon a mu gbilen a xa yunubie ma a nun a xa kira kobie, a faxama nE a xa yunubie xa fe ra, kOnO i tan nan i yEtE ratanga ma.(Ezekiel 3:17-19)

"N ma jama fama ... wo xa masenyi ramede, kɔnɔ e mu a rabama. E Ala xa Mixi Sugandixi nan masenma e de ra, kɔnɔ e bɔne birama geeni tinxintare nan fɔxɔ ra. NOndi ra, e bE i findixi mixi nan na naxan xanunteya bE bE a xui fangni ra a nun naxan bOgnE ra bama a fangni ra, barima e i xa wOyEn ramE ma kOnO e mu a raba ma.(Ezekiel (33:31-32)

MaxOringni

1. DimEdi/xuruse kanyi findixi mixi nan na naxan lan ma a xa findi mixi ra naxan lanma a xa mixie xaran a nun a xa mixie ra limaniya.

Nɔndi ___ wule ___

2. MangEe findixi salide wali nan na e mu lanma e xa naxan naba, wali nan a ra.

Nɔndi ___ wule ___

3. Xunxure xaxilima mixie nan e ra naxee e yEtE falama a e findixi "kristian" nan na naxee xa fe mu fatanxi kitaabui ra.

Nɔndi ___ wule ___

4. MangEe/ xuruse dOxOe nan gbansan lan ma e xa a kolon setanE xa xurusee
ma. Nɔndi ___ wule ___

yi buki xaranse 4

Xeme walikɛe (Diakonos)

Dikon

«Diakon malimae fan lan nɛ e xa binyɛ sɔɔ, e tinxin, e mu siisima, e mu geeni fen tinxintareya ma, e xa danxaniya nɔndi suxu e xaxili fiixɛ ra, alako e xa e mato sinden, xa e mu sese toma, e xa findi danxaniyatɔɔe ra na ki nɛ. e xa ginEe e lan ma e xa findiguinee E lan nɛ e xa binyɛ sɔɔ, e mu wɔyɛn kobi fala, kɔɔ e lanma e xa e yetɛ suxu, e xa la fe birin na. Danxaniyatɔɔe pama kanyi xa findi xeme keren nan na A man xa a xa die nun a xa denbaya rapɛɛ a fanyi ra. Naxee bara wali fanyi raba, e bara xili xungbe sɔɔ, e man bara danxaniya xungbe sɔɔ e xa danxaniya kui Ala xa Mixi Sugandixi Isa ma.»(1 Tim 3:8-13)

Wöyèn:

kerin. "Deacons" (Greek diakónous - gender neutral) - vs. 8

b. GinEe (GirEki *gunaikas*). vs. 11

c. «E tan» mu na Gireki Kitaabui kui. Young's Literal translation reads "*GinEe — e lanma e xa sEmbE so, e mu wule falama, e xaxili tima, e lanlanteya fe birin kui. A radding "e xa" Inglishi xui kui a masen gni masarama nE kelife konyi ginEe ma, diakonous, konyi xamE ginEe bE.* vs. 11

d. Dikon lan ma a xa findi ginEe keren xa xamE ra, a nun xamE naxee e xa ginEe raboloxi e mu e xa futi kanafe sEbEli sOtOxi, na nan a ra e man na ginEe raboloxi nan ma. Be deacon kelixi grek xui nan ma *diakonos*, (nominative singular masculine per Vines). vs. 12

Wöyèn: A ra xOnO, dikon wOyEn yi wali nan ma senxi angleterre salide kui. Xa GirEki xui nu bara findi walikE ra, na mu nu lanma a xa findi konyi ra.

Wöyèn: Danxaniyatɔɔe birin findixi sɛɛxɛdubɛ nan na alako e xa Ala xa wali raba. Na kui, e birin *diakonos*, walikEe, xamE nun ginEe, e na wali mOdEli nan na bama ala naxan yamari Adama nun Hawa bE e xa na raba kOnO xaxili nan a ra a fate mu a ra. Alo ina fala:

Khouméi fé—Xa wo n xanu, wo n ma yaamari rabatu ma nE -- wo naxa wuri bogi don fe fangni nun fe kobi kolon fe.

Wali—Wo na fEnyi to wo xa fe fangni raba – wo xa sansi rawali.

Wo xa a rawali—wo xa xibaaru fangni sansi sa a ma alo kisi sEmBE – wo xa di bari wo xa gbo wo xa bOxi rafe.

Kabi yi *diakonose* xa fe mOdEli nun e xa sariyE keren ma alo xuruse dOxOe, e xa wali lan ma a xa lu e bore ra.

Ala xa Mixi Sugandixi xa danxaniyatɛɛ nɛma misaalixi won fate nan na, a man walima yire gbegbe nan na naxee wali wuyaxi rabama. Xa yi “eglise” fate sEti mu walima, “eglise” fate na sEmBE kanafen nan kui. A xarama nɛ, a faxa.

XamEe xa wali naxan xa fe mOdEli manE xuruse dOxOe ra a mu falaxi na nan a ra fahaamui birin findixi fatanfasi nan na xa na mu a ra xaxili.

Yi masen gni fatanxi Joe McKinney xa sariyE nan na:

“A nde kui, yi masen gni '*diakonos*'a masen gni gbEtE nan tongo ma a nun a tide na xan a ma senxi walikEe nan ma naxee xa diinE sEmBE mu lanxi e bore ma alo 1 Timote 3 kui a nu xili saxi dikon nan ma. A falafe ra, yi wali findixi fe fangni nan na, barima a a masenxi nE a danxaniyatOrE ndee sugandixi nE ala ko e xa wali xungbe raba ala ko e xa nO sErEtie malide e xa diinE wali kui.

Xali a to won laxi ara danxaniyatOrEe xa wali ma naxan na yi sariyE xungbe kui, won mu lan ma won xa a ma gnOxun a yi nan findixi wOyEn dOnxE ra yi fe ma. Won lan ma won xa nO nOnDi nde ratude won xaxili ma naxan fatanxi kitaabui ra Ala xa Mixi Sugandixi fate ma ala ko won xa fatanfasi birin xa lan na nOnDi ma. Barima e xa sariyEe nun e xa fe kolon xie bara a masen a e nOma e malide e xa diinE walie kui Eglisie xa xaxili ma sEmBE sofe, a gbengben gni naxan ma lanma.

Ala xa Mixi Sugandixi fate, mangEya naxan na balofe, naxan na gbofe a nun naxan na gerefe - a findixi se baloxi nan na - a hayi na fe gbegbe ma naxan masarama tEmui birin.

Fe xOrOxOE fama, fe xOrOxOE fama, fe xOrOxOE fama: mixi nde fure ma, mixi gbEtE bara a xa wali IOE, denbayae lan ma, forie bara fe xOrOxOE sOtO di ngEe ra, mixie faxama, denbayae lan ma e xa e bElExE, wali xungbe lan ma e xa raba. Waxati birin mu na salide kui, kOnO a gbegbe na, waxati n de, e mu nOma kolon de, xa na mu a ra, e lanma e xa raba. Nde na eglisie xayi ra bama?

« Wo a mato yi waxati, waxati birin, danxaniyatɛɛ nde mu nu malanma, birin nu kontɔfilima: Rɔma mangɛɛ nu a suxuma a xa danxaniya xa fe ra, Yuwifie xa diine nde nu a tɔɔɔma nɛ?

kantEe xa e ngaxakerenyi nde maxOrin naxan sabatixi e sEti ma a xa siga a matode a xa yalan ma a nun a xa a xa hayie birin fi a ma.

Danxaniyatɔɛ birin findixi walikɛɛ nan na. E birin xilixi wali rabafe ra. Eglise nɔma mixi birin xilide a xa wali raba. A fatanxi fe nan na. Misaali ra, kɔbiri fe kui, Eglise lanma a xa mixi sugandi naxan xaxili fan, naxan lanma a xa la a ra, a man xa tinxinyi nun tinxinyi sɔtɔ naxan lanma a xa na wali raba. ala ko a xa findi salide xa naafuli ragatade ra?

YakOsi, xa fe xOrOxOE na mini, na nan na ki, waxati yo mu na, waxati yo mu na, a nun waxati yo mu na, wo xa wo xa sEmbE mato, wo xa wo ngaxakerenyie xa fe mato, alako wo xa a kolon mixi naxan nOma na fe xOn ma sOtOde na waxati. Eglise hayi na walikEe nan ma, naxee bara e yEtE rawali, naxee bara a kolon, e bara e yEtE masen, e man bara kolon, e lanma e xa e mali e xa xurusee malimae ra. fe nde naxan mu nu ma gnOxun xi naxan ma a lan ma a xa raba keren na. (Joe McKinney xa masenyi rapɔnyɔi.)

Na *diakonosusyi* sariyE naxan fixi yi buki kui a findixi ginE keren xa xamE nan na a nun a xa die nun a xa banxi yamarife a fangni ra na mu nOma birin bE*diakonosal*o danxaniyatE xamE nun ginE birin *diakonokonyie*. Na kui, xamEe xa wali naxan na yi sariyE kui a lan ma a xa findi xamE gbEtE xa na mu ginE gbEtE *radiakonosus*.

Mixi ndee a falama a mixi solofere naxee sugandixi jerusalem danxaniyatOrE kui ala ko e xa gErEki ginEe xa fe ra bama e nu na dikon nan e ra. KOnO e mu xili falama*diakonose* xa sariyE mu fixi a man mu kolon xi xa na mixi solofere birin na 1 Timote xa sariyE nan kui.

To mixi gbegbe a kolon a forie xa wali findixi mixi nan na naxan na diinE fe ma, kOnO dikone findixi mixi nan na naxan na fate fe ma. Na luxi nE alo fahaamui kobi, barima na rabafe ra, fate mixi gbEtee birin xa wali, xamE xa na mu ginE, a ra xurun ma nE. Na kui, xa forie na xaxili wali ra bama, dikone fan fate wali ra bama, wali yo mu luxi dikon walikE bE. KOnO na mu nOma findide PiyEri xa sEbEli ra sEbEli ma naxan nu na geelimanie yi ra 1 PiyEri 4:10 kui. *Ala xa hinne naxan sɔtɔxi, wo xa a rawali wo bore malife ra, ab Ala xa hinne mɔkli birin nawalixi ki naxe.* Yi masen gni "each" xamE xa na mu ginE nan a ra naxan na a nun naxan mu na. Xa "keren keren ma" ginE mu a kui, Pɔlu nu bara yanfa a to a fala Rɔma 16:1 kui a Phebe nu nadiakonon,konyi.

Yi waxati xaxili naxan a ma senxi a dikonee lanma e xa e yEtE rawali, alo banxi tife a nun bOxi ma, a mu kelixi laayidi nEnE kui barima sEbEli yo mu na layiri nEnE kui naxan a masenxi a danxaniyatEe xa malanyi yo mu na naxan na banxi kui xa na mu a ra naxan na banxi kui. Eglise xayɔ naxan nu na jaxankatE waxati, mixe hayi mu nu na naafuli xa na mu se gbEtE ma. Na nan a ra to barima danxaniyatɔɛ pama findixi mixie nan na, a mu findixi naafuli ra.

Mixi naxee xili falaxi

"Baranabasi (naxan wama a falafe limaniya), Lewika nde, naxan barixi Sipiri, a naxa a xa xe mati, a fa na kobiri ra, a a so xεεrae yi ra.»(Xεεrae xa taruxui 4:36-37)

"Aloko,Baranabasi a naxa siga Tarsus a xa fe fenSolu, a to a to, a naxa fa a ra Antiyoki. Ne keren bun ma e naxa e malan danxaniyatεe nama ra, e naxa mixi gbege xaran.»(Xεεrae xa taruxui 11:25- 26)

«Namijnmεe nun karamxεe nu na Antiyoki danxaniyatεe nama ya ma.Baranabasi, Simeyon naxan xili Niger,Lucius Sirene taa,Manaen a nu na mangE Herode xa banxi kui, a nunSolu. E nu na Alatala batufe, e nu sunfe temui naxe, Ala Xaxili Seniyenxi naxa a masen e be, «Wo a ragata n beBaranabasi anounSolu N e xilixi wali nan ma. Na xanbi, e to ge sunbude, e Ala maxandi, e naxa e belexe sa e fari, e naxa e rasiga.»(Xεεrae xa taruxui 13:1-3)

Waxati nde dangi xanbiPaul (Solu) a falaxiBaranabasi, «Won xa gbilen taa birin kui won Marigi xa masenyi kawandixi dennaxe, won xa sa a kolon e na ki naxe ngaxakerenyie ya ma. Baranabasi nu wama Yaya suxufe, naxan nu xili falamaMark, E birin xa lu naa, kncn Pulu mu tin a xa a xanin, barima a nu bara e keri Panfiliya, a mu wali e sεeti ma. Lantareya xungbe nan nu na e tagi han e naxa fatan. Baranabasi naxa Maraki tongo, e naxa baki kunkui kui sigafe ra Sipiri suri ma.»(Xεεrae xa taruxui 15:36- 40)

"N bore geelimaniAristark a wo xεebu, a nunMark, Baranabasi xunya. (Kol 4:10)

"Epafraji, n bara i xεebu, muxu nun naxan na geeli kui Ala xa Mixi Sugandixi Isa xa fe ra. A nun manMark, Aristark, Demasi anounLuka, n walibooree.»(Filemon 23-24)

«I xa kata i xa fa n yire mafuren, barimaDemasi, barima a bara n nabololo, a siga Tesaloniki.Crescens a bara siga Galati, aTite Dalmatie. KerényiLuka a na n sEti ma. I xa Maraki fen, i xa fa a ra, barima a ncma n malide n ma wali kui.»(2 Tim 4:9-12)

«Muxu naxa siga Deribe, muxu man naxa Lisitire li.Timote A nga nu na Yuwifii nan na, a nu danxaniyaxi, kncn a baba nu na Girekika nan na. Lisitire nun Ikoniyon ngaxakerenyie nu a xili fanyii falama.»(Xεεrae xa taruxui 16:1-3)

"Wakhati moundounSilasi anounTimote a fa keli Masedon ne.Paul A naxa a yEte fi kawandi ma, a nu seedejnaxya ba Yuwifii be a Isa nan findixi Ala xa Mixi Sugandixi ra.»(Xεεrae xa taruxui 18:5)

"A naxa mixi firin xεe a malimae ra.Timote anounErastus, a naxa siga Masedon, a fa lu Asi baxi ma waxati nde bun ma.»(Xεεrae xa taruxui 19:22)

«Na kui, n bara wo maxandi wo xa n ma dijεe n ma xεεrae xεefe wo maTimote, n ma di xanuntenyi, naxan danxaniyaxi Marigi ma. A fama wo ratude n ma duniE ki ma Ala xa Mixi Sugandixi Isa xa fe ra, naxan lanxi n ma sariyE ma naxan na yire birin danxaniyatεe nama birin tagi" (1 Kor 4:16-17)

«N laxi a ra Marigi Isa saabui ra, n xa Timote xεε wo yire mafuren mafuren, alako n fan xa n ma limaniya sɔɔ wo xa fe ra, barima mixi yo mu na n yi ra naxan wo xa fe rafanxi a ma, barima birin a yetε kan xa munafanyi nan fenma, a mu findixi Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra. (Filipi 2:19-22)

«Kɔɔ Ala naxan mixie ralimaniyama, a bara muxu ralimaniya a xa fafe ra Tite, a fafe gbansan xa mu a ra, wo man bara a ralimaniya. A naxa a fala muxu bε wo xa n xanuxi, wo xa sunnunyi xungbe, wo xa kɔɔɔfili xungbe n ma fe ra, han n ma sεεwε bara gbo dangife singe ra.»(2 Kor 7:6-7)

“A nun Tite, a tan nan n ma walikE ra wo tagi; Won ngaxakerenyie tan, e findixi danxaniyatε pamae nan na, e findixi binyε nan na Ala xa Mixi Sugandixi bε.»(2 Kor 8:23)

«Na waxati, Isa fɔxirabireε xasabi nu gboma temui naxε, Yuwifia naxee nu na Gireki xui falafe, e naxa e maxandi Eburu Yuwifia ma, barima e xa kaape ginεe nu bara e xa donse itaxun lɔɔ yo lɔɔ. xεmε solofere sugandi Ala Xaxili Seniyenxi nun lɔnni kamalixi wo ya ma. Muxu yi wali luma nε e tan yi ra, muxu fa Ala maxandi nun Ala xa masenyi kawandi raba.» Na marasi naxa pama birin rafan. E naxa sugandi Stefano, xεmε naxan rafexi danxaniya nun Ala Xaxili Seniyenxi ra. nafan, Filipu, Procorus, Nikanor, Timon, Parmenas, anoun Nicolas kelife Antiyoki, naxan bara findi Yuwifia xa diine ra.»(Xεεrae xa taruxui 6:1-6)

“Yakoss Stefano, xεmε naxan nu rafexi Ala xa hinne nun senbe ra, a naxa kaabanakoe nun tɔnxumae raba pama tagi. Na kui, gere naxa mini mixie ra naxee nu na salide kui (naxan xili falama)- Yuwifia naxee nu na Sirene nun Alexandrie, a nun Silisi nun Asi bɔɔie. E nun Etiyen naxa sɔɔɔ, kɔɔ e mu nɔ tide a xa lɔnni nun Ala Xaxili Seniyenxi bε, a nu wɔyenma naxan saabui ra.»(Xεεrae xa taruxui 6:8-10)

«Kɔɔ Sɔlu naxa danxaniyatε pama kana, a nu siga banxie kui, a nu xεmεe nun ginεe radinma, a e sa geeli, mixi naxee nu bara yensen, e nu Ala xa masenyi kawandima e siga yire birin. Filipu A naxa goro Samari taa nde kui, a naxa Ala xa Mixi Sugandixi xa fe kawandi naa.»(Xεεrae xa taruxui 8:3-6)

«Isa fɔxirabireε nde nu na Damasi, naxan xili Ananiyasi .” ... “Ananiyasi a siga banxi kui a so a kui. A naxa a bεlεxε sa Sɔlu fari, a a fala a bε, «N ngaxakerenyi Sɔlu, Marigi Isa naxan mini i ma kira xɔɔ i to nu fafe be, a tan nan n xεεxi alako i xa se to, i man xa Ala Xaxili Seniyenxi rafe.» Na temui keren na, sεge nde naxa mini Sɔlu ya ma, a fa se to. A naxa keli, a a xunxa ye xɔɔra, a to a dege, a naxa senbe sɔɔ.»(Xεεrae xa walie 9:10...17- 19)

«Na waxati bun ma, namijɔɔnme ndee naxa goro Antiyɔki, kelife Darisalamu. Agabu, a naxa keli a fa a fala Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra a kaame xungbe fama nε sigade Rɔma bɔɔxi birin ma.»(Xεεrae xa taruxui 11:27-28)

"Filipu kawandila, mixi solofere ya ma. A xa di gine naani nu na naxee mu nu dɔɔ xeme taa. Muxu to bara xi wuyaxi raba naa, namijɔnmɛ nde naxa fa naxan xili Agabu a kelixi Yudaya nɛ. A to fa muxu yire, a naxa Pɔlu beleti tongo, a a belexee nun a sanyie xiri a ra, a fa a fala, «Ala Xaxili Seniyenxi a masenxi nɛ, «Darisalamu Yuwifie yi beleti kanyi xirima nɛ na ki, e a so si gbetee yi ra.»»(Xɛɛrae xa taruxui 21:8-11)

"Etan(Pɔlu nun Baranabasi)e naxa lantareya xungbe sOtO han e naxa e bore rabolo. Baranabasi naxa Maraki tongo, e naxa baki kunkui kui sigafe ra Sipiri suri ma. A naxa dangi Siriya nun Silisi bɔxi ra, a danxaniyatɔɛ jamae ralimaniya.»(Xɛɛrae xa taruxui 15:39-41)

"Minden Filemon muxu xanuntenyi, muxu waliboore, muxu bara muxu xunya ginema Afiya sɛɛɛ Arkipo «Won Baba Ala nun a xa Mixi Sugandixi Marigi Isa, Ala xa Mixi Sugandixi, a xa hinne nun bɔɔɛsa fi wo ma. ... N bara wo xa danxaniya mɛ Marigi Isa ma, wo man bara xanunteya seniyentɔɛ birin bɛ.»(Filemon 1-3, 5)

N bara wo maxOrin(Filemon)n ma di bE Onesimo , naxan findixi n ma di ra n nu na geeli kui tɛmui naxɛ. Singe a tide yo mu nu na i bɛ, kɔɔ yakɔsi a bara findi tide yo ra i tan nun n tan bɛ.»(Filemon 10-11)

N bore geelimani Aristark a wo xɛɛbu, a nun Baranabasi xunya Maraki.» (Kol 4:10)

"Epafrasi , n bara wo xɛɛbu, naxan findixi Ala xa Mixi Sugandixi Isa xa konyi ra. A na walife wo xa fe ra tEmui birin, ala ko wo xa sEmbE so Ala waxOn gni birin kui, wo xa mO a nun wo xa la a ra.(Kol 4:12-14)

MaxOringni

1. Barima danxaniyatɔɛ birin findixi sɛɛɛɛdubee nan na, e xa wali findixi Ala xa wali nan

na. Nɔɔndi ___ wule ___

2. Keretie naxee bara hadiya sOtO ala ko e xa wali

kerin. ___ kawandilae

b. ___ MisionEr

c. ___ forie/ xuruse demadonyie

d. ___ xamE

e. ___ Guinée

f. ___ Na birin

3. WalikEe naxee bara e xa fe kolon e lanma e xa xuruse demadonyie mali e xa e xa wali raba, e xa e ralimaniya a nun e xa e ralimaniya.

Nɔɔndi ___ wule ___

GinE walikee (Diakonos)

«*Wo tan naxee birin bara wo xunxa ye xɔɔra Ala xa Mixi Sugandixi xili ra, wo bara Ala xa Mixi Sugandixi misaali. Wo birin bara findi keren na Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui ra*»(Galati 3:26-28). Ala mu mixi yo rafisama a boore be. (Xεεrae xa taruxui 10:34) E birin findixi serexedubee nan na Ala xa wali be. (Waxayi 5:10)

GirEki xuidiakonosa mu lanma a xa findi ginE ra, xamE xa na mu ginE. Latin xui nan a radiakonosa findixi minisiri nan na, kOnO ingEsi xui findixi walikE nan na. *Diakonos* xa na mu a ra a maniyEe toxi sanmaya mOxOyEn nun solo masaxan (28) Layiri Foni kui, keren na Phebe nan ma, konyi ginE (*diakonon*) a nun dikon firin filipi 1:1, 1 Timote 3:8-13 a nun Rom 16:1.

Wo tan nan na Ala xa Mixi Sugandixi fate ra, wo birin findixi a fate nan na, Ala bara xεera singe sugandi danxaniyatεe nama tagi, namijɔɔnme firin nde, karamɔɔɔ saxan nde, na xanbi kaabanakoe raba, a fa findi furemae rayalanfe ra, mixi malife ra, wali raperefe ra, a nun xui gbete falafe ra.»(1 Cor 12:27-29)

Ala Pɔlu saabui ra a naxa fe ndee masen xuruse demadonyi wali be. A birafe na mixie xa fe fOxOra xa na mu e xa fe fan gni fOxOra, Pɔlu a xa fe nan falama, walikEe xa fe ra na xan e malima yi wali xungbe kui, xunmatie, kantEe, kantEe, kantEe. Fate mixi gbEtee xa walie tide na, e tide na, e tide na a nun e mu lanma e xa raba xamE xa na mu ginE.

ginE kolon xi e xili ra

Layiri nEnE kui ginE gbegbe xili kolon xi nE a nun wOyEn gbEtE alo, birin, birin, birin, xamE nun ginE nan a ra. Ala xa walie matofe radiakonosmixi lan ma a xa nO a kolonde xa fe nde na naxan lan ma a xa raba xa na mu a ra a mu lanma a xa raba.

«*Kɔɔɔ xεme nde naxan xili Ananiyasi, a nun a xa gine Safira, e naxa bɔxi nde mati, a xa gine xa kolonɔi kui, a naxa na kɔbiri nde ragata a yete be ... waxati saxan bun ma, a xa gine naxa fa, a mu nu a kolon naxan nabaxi. Piyeri naxa a fala a be, «I xa a fala n be, xa i bara bɔxi mati yi kɔbiri ra.»*» A naxa a yaabi, 'Iyo, na nan na ki.' Piyeri naxa a fala a be, «Munfe ra wo lanxi a ma wo xa Marigi Xaxili mato?»(Xεεrae xa walie 5:1-2; 7-9)

Wöyèn: Safira nun Ananiyasia naxa wule fala Ala Xaxili Sɛniyenxi be,yunubi naxan nabaxi.

«*Yope, gine nde nu na naxan xili Tabita, naxan xili Dorka, a nu rafexi wali fanyie ra, a nu mixie rafanma.*»(Xεεrae xa taruxui 9:36)

Wöyèn: Tabita, Dɔrakasi, nu setaree malimawali fangni raba fe ra a nun mixi mali wali ra.Wali naxan nabama malanyi farima.

"Ä(Peter)A naxa siga Mariyama xɔnyi, Yaya nga naxan xili Marki, mixi gbegbe nu malanxi naa, e nu Ala maxandima.»(Xεεrae xa taruxui 12:12)

Wöyèn: Mariyamaa naxa a xa banxi rawali sEnEtEe bE e xa e malan. Na kui, malanyi nu na ala ko e xa sali raba ala ko danxaniyatOe birin xa kisi, kOnO a gbenben gni PiyEri nan bE, barima waxati dunke bun ma Herode naxa Yaki xunyi bolon.

A to gExan (Lydia) a naxa moxo maxOrin a falafe ra 'Xa wo n ma tinxin gni Marigi ra, wo fa n xOnE wo lu naa.' A naxa nO moxo ra.(Xεεrae xa taruxui 16:15)

Wöyèn: Lidiyaa naxa a xa naafuli birin yusi ala ko a xa Pɔlu xa fe raba a nun mixi naxee nu na a fOxOra.

E ndee naxa la a ra, e naxa e maso Pɔlu nun Silasi ra, a nun Gireki mixi gbegbe naxee nu Ala batuma, a nun ginε xungbe ndee.» ... "Yi Yuwifie (xamEe nun ginEe) e nu tide gbo dangife Tesalonikikae ra, e nu Ala xa masenyi rasuxuma a fanyi ra, e nu Kitaabui matoma l x n birin alako e xa a kolon xa na fe findixi nɔndi ra. ... "kOnO mixi ndee naxa e maso a ra e naxa danxaniya, e ya ma Dionysius Areopagite nan nu na a ra, a nun ginE nde na xan xili Damaris a nun mixi gbEtE.'(Xεεrae xa taruxui 17:4, 11-12, 34)

Wöyèn: Damarilaxi a ra. A lan ma a findi ginE xungbe nan na atEni barima a nu na areopago nan kui pOlu wOyEn tEmui.

Na dangi xanbi, Pɔlu naxa keli Aten, a siga Korinti, a naxa Yuwifi nde to naxan xili Akila, naxan barixi Pontusi bɔxi ma, a nun a xa ginε Pirisila kelixi Itali nε. xaxili, a nu wɔyɛnma, a nu mixie xaranma a tinxinxi ra Isa xa fe ra(alo a sEbExi ki naxan na Layiri Fori kui),hali a to nu Yaya xa xunxa ye xɔɔra nan gbansan kolon. A naxa a fOIO wOyEn fe ra salide kui, kOnO Pirisila nun Akila to a ramE, e naxa a suxu, e naxa Ala xa kira yaba a bE a fangni ra.(Xεεrae xa walie 18:1-2; 24-26)

Wöyèn:"E," Akila nun a xa ginE Pirisila,ara kharanApollon mu findixi Akila gbansan xa ra.

Na kuyEtE moxo naxa keli moxo naxa siga sesare, moxo naxa so Filipu kawandila xOn gni, naxan nu na mixi solofere ya ma, moxo naxa lu a yire, a xa di ginE nani nan nu na naxan nu na namijE ra.(Xεεrae xa taruxui 21:8-9)

Wöyèn: Filipu xa di ginEenamijɔnmε masenyi. 1 Korinti 14:21 kui won a kolon a namijɔnmε masenyie findixi danxaniyatɔe nan na. A mu a masenxi a e nu namijɔnmεya rabama ginεe nan gbansan be, xa na mu a ra e mu nu malanxi temui naxe.

«N bara won xunya ginema Febe masen wo be, naxan danxaniyatɔe jama malima Senxereya taa kui.»(Rɔma 16:1)

Wöyèn: Kitaabui ndee madangima *diakononalo* dikon. Kɔnɔ mixi birin, a findi xeme ra, a findi gine ra, Ala xa Mixi Sugandixi xa fe kui, a findixi konyi nan na. *diakono*, Ala xa Mixi Sugandixi fate kui a nun sEReri ra Ala xa wali ra. Kitaabui mu sese falama Phebe xa wali mOdEli ma. Won naxan kolon a bara wali. Won man a kolon a mu nu lanma a xa findi walikEe xa wali ra, a xa ginE nu bara findi diyOrE ra 1 Timote 3:12 kui.

«Wo xa Pirisila nun Akila xεebu n be, n walibooree Ala xa Mixi Sugandixi Isa xa fe kui. n barimae nun n boree naxee na geeli kui.»(Rɔma 16:3-7)

Wöyèn: Won mu a kolon Mariyama wali mundun nabaxi. Na kui, moxo a kolon a mu nu taganxi alo a nuwali xOrOxOE.

Danxaniyatε nama naxee na Asi bɔxi ma, e wo xεebu Marigi xili ra.(1 Korinti 16:19)

Wöyèn: Pirisila nun Akilabanxi nu rabi xi danxaniyatOrEe bE e xa e malan.

«N bara Ewodiya nun Sintike maxandi wo xa lan Marigi xa fe ra, n man wo maxandima, n bore yati, wo xa yi ginεe mali, naxee bara wali n nun Klementi ra xibaaru fanyi kawandife ra.»(Filipikae 4:2-3)

Wöyèn:A luxi nbE na ginEe kelixi Filipi nan ma. E naxa Pɔlu mali Ala xa xibaaru fanyi kawandife ra. E mu nu na gbansan xa fe rabaxi ala ko e xa fe kobi birin ba. E naxa xibaaru fanyi kawandi e nun Pɔlu nun Kilementi xa wali ra.

“N na ratuxi i xa danxaniya ma, danxaniya naxan nu na i mama Lowisi nun i nga Eunike yi ra, n laxi a ra a na i fan yi ra.»(2 Timote 1:5)

Wöyèn:E naxa e xa danxaniya radangi e xa denbayae ma.

“Won waliboore Filemon xanuntenyi, Apphia Muxu xunya ginema, nun muxu boore sɔɔri Arikipo, nun danxaniyatε nama naxan na i xɔnyi.»(Filemon 1-2)

Wöyèn:“Apphia” ginE nan nu a ra naxan nu kolon Pɔlu nun Filemon bE.

GinEe wOyEn yi ra - birin, birin a nun birin

AlokoNaxee bara a xa masenyi suxu E naxa xunxa ye xOnE, na lOxE mixi wulu saxan nan saxi a fari. (Xεεrae xa taruxui 2:41)

Wöyèn:“Naxee xa masen gni sOtOxi” xamEe nun ginEe na a kui.

« Isa fɔxirabiree naxa nate tongo e xa Yudaya ngaxakerenyie mali e xa nεe ki ma ».(Xεεrae xa taruxui 11:29)

Wöyèn:“Mixi birin” ginEe nan na a kui, na nan a ra ginEea mali nE a kolon fe ra.

Na kui, xεεrae nun kuntigie naxa tin a raeqlisie birin , n xa mixie sugandi e ya ma, n xa e xεε Antiyoki, e nun Pɔlu nun Baranabasi.»(Xεεrae xa taruxui 15:22)

Wöyèn:“Eglise birin” ginE nan na a kui. Na kui, ginEea bara a yEtE sa sugandi kui.

Na kui, e to gbilen AntiyOki, e naxadanxaniyatɔε pama e birin, e naxa na bataxE rasanba. E to ge a xarande, e naxa sεεwa a xa limaniya xa fe ra.»(Xεεrae xa taruxui 15:30-31)

Wöyèn:“ Danxaniyatɔε pama ” nu na ginEe nan ya ma naxeeE naxa a mε, e naxa sεεwa.

*Na xanbi a naxa yaamari fi sɔɔri mangE ma a xa lu geeli kui, kOnO a xa lu geeli kui, a nun a xa mixi yo naxa lu geeli kui**borée** a lan ma a xa ratanga a xa hayi ma.»(Xεεrae xa taruxui 24:23)*

Wöyèn:“Boree” xamEe nun ginEe nan nu naPɔlu xa hayie birin natinmema.

«Tɔɔrε nun tɔɔrε fama nε e lideadama birin Naxan fe kobi rabama, a singe Yuwifi nan a ra, a fa findi Gireki ra, kɔɔrε nun binye nun bɔɔesa nan fimasigadéNaxan fe fanyi rabama, a singe Yuwifi, na xanbi Gireki. Barima Ala mu mixi rafisama a boore bε.»(Rɔma 2:9-11)

Wöyèn:“Adamadi birin” mu tagi rasama xamE nun ginE tagi**Fe fanyi xa na mu fe paaxi raba.**

*«Wo birin bara findi a xa die ra Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui rakerinAla xa fe, danxaniya saabui ra.**Wo tan gbeqbe** Ala xa Mixi Sugandixi nan fa e xunxa ye sɔɔra. Yuwifi nun Gireki, konyi nun xɔrε, xεmε nun ginε, barima wo birin findixi keren nan na Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui ra.»(Galati 3:26-29)*

Wöyèn: Di xεmε nu lanma a xa a baba xa ke sɔɔtɔ sɔriye ki ma. KOnO “wo tan mixi gbeqbe” naxeeE nu xunxa ye xOxEginEe fan nu na a kui. Na xanbi ginEe naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui e naxa kE sOtO Pɔlu naxa a fala a naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui e keren nan e ra. Mixi yo mu na Ala xa Mixi Sugandixi kui naxan findixi danxaniyatOrE firin de ra barima birin findixi walikEe nan na a nun sErEri Ala xa wali ra. (Piyeri I 2:16 nun Waxayi 1:6).

“Gine naxan na Babilɔn, a i xεebu.”(1 Peter 5:13)

Wöyèn:“A” nO ma findi de danxaniyatE ginE ra xa na mu danxaniyatEe xa malanyi – n mu a kolon.

“N tan danxaniyatɔε kuntigi bara wo xεebu, n bara wo xanu, n tan naxee xanuxi a fanyi ra.”(2 John 1:1)

Wöyèn:“GinE sugandixi” nO ma findi de danxaniyatE ginE ra xa na mu danxaniyatEe xa malanyi – n mu a kolon.

Yi masen gni birin, keren keren ma a nun ginE birin. Na kui, ginEe lan ma e xa e yEtE sa Ala xa Mixi Sugandixi fate ma ala ko a xa wali alo fate keren, xa na mu a ra fate sEti nde findima fate ma sEIXun nan na xa na mu faxaxi.

GinEe xa wali a nun e xa sariyE

Na kui, xa wo(xamE xa na mu ginE)Wo xa wo dege, wo xa wo min, wo naxan birin nabama, wo xa na birin naba alako Ala xa matxoxe sɔɔ. Wo naxa Yuwifie nun Girekikae ratantan xa na mu a ra, n katama mixi birin xa rafan n ma kewali ma, n mu n yete xa munafanyi fenma, n mixi gbegebe xa munafanyi nan fenma alako e xa kisi. Wo xa n foxi raba, ab n fan birama Ala xa Mixi Sugandixi foxi ra ki naxe. Yakɔsi n bara wo matxox barima wo ratuma n ma fe birin ma, wo man n manaamunye ab n e soxi wo yi ra ki naxe. Kɔɔ n wama wo xa a kolon a Ala xa Mixi Sugandixi nan findixi xeme birin xunyi ra. GinE xunyi nan xamE ra, Ala nan findixi Ala xa Mixi Sugandixi xunyi ra. Mixi birin salife xa na munamijɔnmɛ masenyi, a xunyi makotoxi, a xunyi rapaaxuxi(Ala xa Mixi Sugandixi). KönöginE birin salife xa na mu namijɔnmɛ masenyi (a mu lanma) a xunyi mu raxunuxi, na nan a xunyi rapaaxuxi; barima a findixi fe keren nan na alo a xun sExE. Xa gine mu a makotoxi, a fan xa a makotoxunxure : kOnO xa yagi nan a ra ginE bE a xun sExE xa na mu a xun sExE, a xa a yEtE makoto.(1 Korinti 10:31– 11:6)

Wöyèn:

- wo xa mixi gbEtE xa fangni fen tEmui birin – 10:24
- Wo naxan birin nabama, wo xa Ala matxox – 10:31
- xamEe nun ginEe, wo naxa wo xunxure kana – 11:4
- wo naxa kObiri setaree tongo alo mixi xunxuri – 11:21
- **Wo naxa wo xaxili ti fe xungbe ra – 12:**
- xanunteya nan tide gbo – a buma abadan. – 12:31-13:13
- wo wo bore ra limaniya, wo wo bore binya, wo wo bore binya a nun mixi naxee na wo xa yalan fe ma, wo naxa lanlanteya kana – 14.

Wöyèn: "Wo naxa Yuwifie nun Girekikae ratantan" na nan na ki wo naxa a niya wo ngaxakerenyi xa danxaniya xa kana wo xa naamunye nun wo xa naamunye ratinmefe ra.

Wöyèn:"Naxan fatanxi grek xui raparadóseismasen gni naxan na xaran gni kui. (Thayer's)

Wöyèn:"Namijɔnmɛya" kelixi Gireki xui nan maprofeeteuoona nan na ki a falafe ra tina fe naxan fama rabade Ala xa mangEya kui, xa na mu a falafe, a falafe, fe nde naxan nOma kolon de Ala xa masen gni nan gbansan ma. (Thayer's)

Wöyèn:"Mixi birin" kelixi grek xui nan maandrósa ma senxi xamE ra xa na mu xamE ra a fatanxi mixie nan na.

Wöyèn:"GinE birin" kelixi grek xui nan magunaikósa ma senxi ginE ra xa na mu ginE ra.

Wöyèn:"Shorn or shaven" - GinE na xan e xun sExE ma a masenxi nE a e bara yEtE kana, xa na mu yEtE kana. (Adam Clarke)

Wöyèn: Pɔlu na Korintikae ratufe a binye nun binye nan tide gbo dangife naamunyi ra sali temui xa na mu namijɔnmɛ masenyi ti temui. Na waxati sariyE nan nu a ra xamEe nu lanma e xa e xunxure ba e xa mangE ya i, ginEe fan mu nu lanma e xa to

ƙama birin xunyi makotoxi mu na. Na kui, xunyi makoto tinxin gni nan a ra xa na mu binyE nun binyE nan a ra? Xame noma mæede a xa gine ra na binyetareƙa xa fe ra, a mu a xun makoto. Pɔlu xa kiti luxi ne alb Ala xa binye kanafe ra xeme nde xa fe ra naxan mu a xunyi raxunma, a nun gine xa fe ra naxan a xa fe rapereƙa (xame, baba, xa na mu a xunya fori) a mu a xunyi makotoxi dugi ra. E firin birin na e xa sosiete kui e xa naamunye nun e xa naamunye nan kanafe, xa na mu a ra, e xa tinxinye noma a niyade e xa tin diinlae xa walie ra. Na mu xeme nun ginee ratonma sali rabafe ra, xa na mu a ra namirtonme masenyi rabafe ra. KOnO mixi xa xOrOxOE nun a xa xOrOxOE Ala xa Mixi Sugandixi kui mu lan a xa findi mixi gbEtE binyE ra.

"ginE lan ma(yaamari bun ma)a xa sEmBE tOnxOma sa a xun ma, malekEe xa fe ra. Na kui, ginE nan na Marigi raa yEtE kan mu a ra xame xa na mu ginE xame; Gine daaxi xeme i ki naxe, xeme fan barima gine nan saabui ra. Na birin fatanxi Ala nan na. Wo xa a mato, a lanma gine xa Ala maxandi a xunyi mu makotoxi? Daali yati mu a masenxi wo be a xa xeme xunxexe na kuya a findima yaagi nan na a be, kɔnɔ xa gine xunxexe na kuya, a findixi a xa nɔre nan na? Barima a xunxexe fixi a ma a xa a makoto. Xa mixi nde wama a yEtE ra gbatafe, moxo mu na fe mOli yo ra bama, a nun Ala xa danxaniyatOrEe.(1 Korinti 11:10-16)

Wöyèn: ginE naxan a xame binyama, a xunyi, a xa walie mu lanma.

Wöyèn: Waxati dangixi a nun a dangi xanbi, Rɔma nu na dunija yamarife, gine gbegbe nu na xeme xa yaamari bun ma. GinE futixie bE dugi naxan e xun sExE ma, 1) a xa futi nan ma senxi, 2) a xa tinxin gni xame xa fe ra, 3) a ma senxi a yEtE ra a nun sEnE ra a nun 4) a makantama xameE xa maxOrin gni ma. GinE naxee mu dugi rafelen e nu lanma e xa findi ginEe ra e xun sExE ma, e xun sExE ma xa na mu e xun sExE ma. Naxee na naamunye kui, e mu lanma e xa raba alb sariye naxee na naamunye kui. To dunia yire ndee; misali ra, Inde, ginEe e xa futi tOnxO ma. Hindu xa futi dangi xanbi, ginE mu lan a xa a bEExE lu na. A lan ma a xa bEExE so a ma tEmui birin ala ko a xa a masen a a bara dOxO.

Wöyèn: Dugi (Greek *palla*) ginE futixi tOnxO nan nu a ra, a nun e xa diinE kui a nu findixi xame xa sEmBE nan na.

Wöyèn: Naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui 'e mu e yEtE kan ma' a masenxi nE a e mu xungbe xa na mu e mu xurun kOnO e tide na Ala bE a nun e hayi na a xa mangEya kui. Equal in Christ mu Ala xa yaamari masarama naxan a masenxi a xame nan lanma a xa findi denbaya ra a nun ginE nan nu na a mali ra a nun a bore ra, a xa walie mu a ra. Fe birin a naxan nabama naxan mu lanxi Ala xa Mixi Sugandixi nun a xa xerae xa sariye ma, xa na mu a ra naxan mu lanxi bOxi xa sariye ma, ala ko pama xa a kolon a xa wali mu lanxi a ma, a a xa xame binya ma a man mu Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra tima.

Wöyèn: LOxO yo IOxO walie lan ma e xa binyE nun binyE masen naxan lanlanteya ra bama mixi birin tagi a findi denbaya ra, taa kui, walide kui, mangasEn gni kui, xa na mu eglis kui, xa na mu a ra e malanxi. Ala xa Mixi Sugandixi birin, xeme xa na mu gine, e xaxili lanxi Ala ya i.

Wo xa wo bore mali xaxilimaya birin kui, wo xa pErE, bE bE a nun bE bE, wo xa Ala tantu wo bOgnE kui.(Kɔɔsi 3:12, 16)

Wöyèn: " Sugandixie " ginEe nun xamEe nan e ra. E firinyi birin lanma e xa mixie xaran, e xa e rasi lɔnni ra, e xa lɔnni ra. Na yaamari mu falaxi xa na mu a ra a lanma a xa raba mixi keren nan ma xa na mu malanyi. Na sEbEli a falama a sariyE nun marasi rabama bE nan na ala bE. KOnO e bore xaran fe a nun e bore ra limaniyafe a lan ma mixi xa wOyEn a bOgnE kui a sEbExi xa na mu a wOyEn xi.

¹Psalmón Strong's NT#: 1568; Vine xa masen gni buki - a singe ra "a striking or a bElExE ma (naxan na bElExE ma)"; na xanbi, "bExi sEniyE, naxan bE bE bE, psalm. Strong xa kEdie nun a xa lan boreya - sigi sa nan na; na nan na ki, ode sEniyE (a nun xui, kEdi xa na mu se gbEtE; "salme"); a birin na, zaburi buki. Thayer xa leksikon - a striking, twanging.

²Gloossa, gloóssee, Strong's NT#: 1100 - 1. ninxi, fate sEti, fate sEti masen gni: Mark 7:33,35. 2. xui; na nan na ki, xui naxan falama mixi nde bE a nun si gbEtE xui (Thayer xa leksikon); na nan na ki, "KrEte nun Arabu, moxo e ramE ma e na wOyEnfe moxo xui ra ala xa fe ma" (2:11 KJV).

³Diakrinétoosan Strong's NT#: 1252 - Thayer xa Grek Lexicon - wo xa a tagiraba, wo xa a tagi rasa, ayeguetifé.

⁴laleoo NT#: 2980 - Thayer xa Grek Lexicon - wOyEn gni yusife ala ko mixi xa a xaxili masen a man xa a xa ma gnErE masen;

⁵Didaskalos (didacheén) - Strong's NT#: 1321, - a minixi sanmaya 97 - 83 naxan fatanxi Isa xa sariyE ra, Ala Xaxili sEnxi xa na mu xOnEe, sanmaya suli FarisEe bE, sanmaya keren keren keren ma Yaya Xunxa, ginEe [1 Timote 2], YezabEli nun Balami a nun sanmaya saxan gbEtE. Didáskein Strong's NT#: 1320, a minixi 59 sanmaya - 46 alo karamOxO Injili kui, keren alo dOktOre Luki kui, sanmaya keren bataxE kui alo karamOxO a nun sanmaya keren alo karamOxO Yaki kui.

Mixi ndee xa masen gni:

Albert Barnes Notes

E mu lan ma e xa mixe xaran, e mu lan e xa mixe tOrO naxee nu wOyEnfe' Rosenmuller. A lan ma, ginEe naxa e yEtE findi karamOxO ra nama bE.

Wöyèn: E naxa e yEtE suxu sariyE ra naxan xili didaktik sariyE / kawandi.

Adam Clarke xa masen gni

"Yuwifie xa sariyE nde nu na (wo yi masen gni mato "alo sariyE a falaxi ki nE"); ginEe mu nu lanma e xa mixie xaran malanyi kui, xa na mu e nu lanma e xa maxOringni ti. Rabbie nu a falama a ' ginE mu lan a xa sese kolon fo a xa distaff (walise naxan usi xi dugi ra).' A nun Rabi Eliezer xa masen gni, Bammidbar Rabba, sec 9, fol.

faxafe; Na nan ya: «Wo xa seriye masenyie gan, wo naxa e so ginɛe yi ra.»»

Roy C Deaver

«Malanɲi naxan na 1 Korinti 14:26-40 kui, a nu lanma a xa findi wali ra naxan fatanxi Ala xa marasi ra. Namijɔnmɛɛ nu na e xa namijɔnmɛya wali rabafe. 'Namijɔnmɛɛ xa ginɛe nu bara e yamari e xa e dege danxaniyatɔɛ ɲama kui.' E mu tinxi e xa wOyEn [e xa dundui kana]. Xa e wama fe nde kolon fe (naxan fatanxi namijɔnmɛ ra) e mu lanma e xa namijɔnmɛ masenyi kana, kɔɔ e nu lanma e xa e mamɛ e xa e xa mɔrie maxɔrin e xɔɲi. KabiDanxaniya xa fe ra Octobre/1995, p. 2; Guy N. Woods, Maxɔrinyi nun yaabi OPEN FORUM Freed Hardeman College Henderson, TN: 1976), pp. 106-109.

Guy N. Woods

GinE nde nu lanma e xa e dOxO yi sEbEli kui (1 Korinti 14:34, 35)? E nu na namijɔnmɛɛ xa ginɛe nan na naxee xa fe falaxi yi pirinti singe ma (a xa masenyi naxan falaxi yi pirinti singe ma). yi maxOrin gni, han e nu nOma e xa xamEe maxOrin de banxi kui..”Kelifɛ Contending for the Faith, Octobre /1995, p. 10; Roy C Deaver, ginEe xa wali (Wellington, Texas: Copyright, No Date), pp.13-15.

Boree

DuniE kui, (roman) republique singe ginEe mu nu nOma e xa marasi raba, kOnO mangEya fOIODE xamE gbege nu na e xa ginEe xa marasi fenfe a nun e nu birafe a fOXOra. A nu lanma e xa na raba, xa marasi nu fixi e kerenyi ra. Atenekae xamEe nu ginEe tongoxi nE a fangni ra dangife naafuli ra. ɲamanɛ na senbɛmae nan yi ra.

MaxOringni

1. Phebe nu *nadiaconos*, walikE.
Nɔndi ___ wule ___
2. A falaxi 1 Korinti 14 kui, danxaniyatOrEe malan ma yire kerin.
kerin. ___ sali raba fe
b. ___ Wo xa wo bore ra limaniya a nun wo xa wo bore ra limaniya

yi buki xaranse 6

WalikEe (a birin na)

karamOXOe

«Barima yi waxati wo(xamE xa na mu ginE)wo lan ma wo xa findi karamOxOe ra, wo wama mixi nan xOn naxan wo xaranma Ala xa masen gni singe ma. Xijε hayi na i ma, donse xaxaxε mu a ra, barima naxan birin baloma xijε ra, a mu fata tinxinyi kolonde kafi a dimedi tεmui. KOnO donse xOrOxOE mixi mOxie nan bE, naxee xaxili bara gbata fe fangni nun fe kobi tagi rasama.(Eburu 5:12-14)

Laayidi nEnE birin kui, fe naxan ma senxi a findixi xibaaru fangni kawandi nan na mixi IOE xie bE. Nε kεmε singe kawandilae naxa xibaaru fanpi xaran mixi bεxie bε alb a masenxi ki naxε Xεεrae xa walie 8:4 kui. Isayankae, xεmεε nun ginεε, naxee nu yensenxi Darisalamu, e nu Ala xa masenyi kawandima e nu siga dεdε.

Naxee (naxee xili falaxi yi yire 4 kui) e naxa siga e ya ra e nu na moxo mamE tiroyasi, kOnO moxo naxa keli Filipi taami IOxE IOxE dangi xanbi, moxo naxa e li xi suli dangi xanbi moxo naxa lu naa xi solofere. Sande lεxεε lεxεε singe, muxu to nu malanxi taami igirafe ra, PɔluwOyEn e nu na e ra, a nu wama sigafe tina, a naxa a xa wOyEn yi ra han KOE tagi. (Xεεrae xa taruxui 20:5-8)

Wöyèn: GirEki xui *dialegomai*naxan ma senxi “ wOyEn” (a ma senxi a ma senxi ra alo a masenxi ki naxε KJV kui) a masenxi nE, wOyEn, wOyEn, wOyEn xa na mu wOyEn. Na kui, Pɔlu mu “pulpit” kawandi ti, kɔnɔ a naxa Ala xa fe fala naxan fatanxi a xa Ala xa Mixi Sugandixi kawandi ra.

To, kawandilae e xa masen gni nan ma senxi e xa kitaabui kui e sugandixi mixie bE naxee na ala xa Mixi Sugandixi kui, e mu nOma maxOrin de xa na mu wOyEn. Na kui, kawandila ndee xaranma Kitaabui nan kui, e e xaxili tima na yire nan ma e na naxan matofe. Mixi yo mu a falaxi a xibaaru fangni (Ala xa Mixi Sugandixi nun a xa faxE, a ragatafe a nun a xa marakeli) kawandife mixie bE naxee na Ala xa Mixi Sugandixi kui, mixi naxee bara kisi.

Ala a xaxili tixi danxaniyatOrEe nan na a xa mangEya kui ala ko e xa xibaaru fangni xaran a nun e xa kawandi raba ala ko mixi yo naxa IOE a nun e birin xa lu tinxinyi kui alo sErE baloxi. Ala xa Mixi Sugandixi fate baloxi xa wali, xamEe nun ginEe:

(kerin)**signa dunia birin maa** nun xibaaru fangni kawandi (Mark 16:15).

(b)**Wo xa fe fanyi raba mixi birin bε**,a gbengbenyi danxaniyatεεε bε (Gal. 6:9-10).

(c)**limaniya, sEmBE sofe, fate mixie**(1 Korinti 14).

(d)**wo xa wɔyɛn wo bore bε**Zaburi nun sigi kui (Efesi 5:19).

(e)**Wo xa wo fate fi**Ala bE alo sErE baloxi (Roma 12:1).

Kawandi ki fangni nan a ra mixi keren keren ma. A mu xOrOxO xa a sa li mixi gbege bara e yEtE ra gbata, naxan findixi kiraya ra naxan mixie ra kolon ma a nun a findi kiraya ra ala ko e xa nO xibaarue gbEtE sOtOde.

Xa xibaaru fangni lan ma a xa kawandi duniE birin bE, na kui danxaniyatOrEe lan ma e xa e xaxili ti kawandi wali ra hali a to findixi angIE xili nan na naxan fatanxi na wali ra; misali ra, karamOxO, walikE, misiyOnEr, kawandila, kawandila, walikE, pastEr, fori, kantama xa na mu karamOxO - kOnO wo xa kitaabui xili yusi wo naxa lanlanteya kana.

Munse lan ma a xa xaran?

- o Injili – Maraki 15:16
- o Ala sEmBE kisi ma – Rɔma 1:16 FaxE, gaburi, marakeli a nun
- o tefe koore ma Ala xa Mixi Sugandixi xa masen gni - Xεεrae xa
- o walie 13:1-5
- o Xεεrae xa sariyE – wali birin n naxan
- o yamarixi – mat 28:19

Nde lan ma a xa mixie xaran?

- o kawandilae – 2 Timote 4:5
- o KaramOxOe – Maraki 15:16
- o Danxaniyatɔee naxee bara yensen yire birin – Xεεrae xa walie 8:4

Na xaran gni lan ma a xa raba di?

oFe keren yo mu lan a xa ba, a nun kira keren mu lan ma a xa ba. Wo lan wo xa Ala xa masenyi masen nde be ?

oDaali birin – Maraki 15:16 A xa

walikEe lan ma e xaran tEmui mundun?

oWo xaran tEmui na xan ma. Naxee na Ala xa Mixi

Sugandixi kui, e na minden alako e xa xibaaru fanpi xanin?

- o E siga dEndE xEn. Xεεrae xa taruxui 8:4
- o Mixi waxOn gni na minden a nun waxati mundun. Xεεrae xa walie
- o 13:7 e na e malan yire keren. Xεεrae xa taruxui 20:7
- o Namane gbeteE kui- Xεεrae xa walie 13:2-3
- o Dunijna birin – Maraki 16:15

"Namijɔnɔmɔee nun karamɔxɔe nu na Antiyɔki danxaniyatɔe nama ya ma(GirEki didáskalo): Baranabasi, Simeyɔn naxan xili Niger, Lususi Sirenika, Manahen naxan bari mange Herode fe ma, a nun Sɔlu. E to nu Marigi batufe, e nu sunfe temui naxe, Ala Xaxili Seniyenxi naxa a masen e be, «Wo Baranabasi nun Sɔlu ti n be e xati ma, wali xa fe ma n e xilixi naxan ma.»(Xεεrae xa taruxui 13:1-2)

«Kɔxɔ xa i i yete xili falama Yuwifi ra, i i xaxili tima Ala xa seriye ra, i i yete igbo Ala ra, 18 i Ala sago kolon, i fa tin fe fanyie ra, barima Ala xa seriye bara i raxaran, 19 i bara la a ra a i findixi dɔnxuie rapere ma nan na, dimi mixie be, 20 xaxilitaree karamɔxɔ, seriye die karamɔxɔ, kɔndi kolonyi na i yi ra. 21 I tan naxan booree xaranma, i mu i yete xaranma?»(Rɔma 2:17-22)

Wöyèn: "karamOxO" kelixi grek xui nan mapaideuteéna ma senxi mixi nan na naxan bore xaranma.

Wöyèn: " Karamɔxɔ " kelixi Gireki xui nan madidáskalous, didáskoonkhanamoudidáskeisa ma senxi mixi nan na naxan mixie xaranma

Wo ya ma mixi gbegbe mu lan ma wo xa wo yEtE matOxOkaramOxOe , n ngaxakerenyie, barima wo a kolon muxulakharanfé e fama kiiti sade a xOrOxOE ra.(Yaki 3:1-2)

Na kui, danxaniyatE birin findixi walikE nan na naxan wali ra bama ala ko danxaniyatO fate xa sabati. Na kui, yi sigiree naxee biraxi yi fɔɔ ra e xa kewalie xa misaali ndee nan fima.

Na kui, Isirayila bɔnsɔɛ birin xa a kolon a Ala bara a findi Marigi nun Ala xa Mixi Sugandixi ra, Isa naxan banbanxi wuri magalanbuxi ma.» 38 Piyeri naxa a fala e be, «Wo xa tuubi, wo birin xa wo xunxa ye xɔɔra, Ala xa Mixi Sugandixi Isa xili ra, alako wo xa yunubie xa xafari. 40 A man naxa e ralimaniya wɔyɛn wuyaxi ra, «Wo xa wo yete ratanga yi bɔnsɔɛ ɲaaxi ma.» 41 Naxee birin tin a xa masenyi ra, e naxa e xunxa ye xɔɔra. Danxaniyatɔɛ xa malanɲi. 42 E nu e tun nabɛxi xɛɛrae xa kawandi ma, e nu e boore maxandima, e nu taami igira, e nu Ala maxandi. 43 Xɛɛrae to nu kaabanakoe nun tɔnxuma gbegbe rabama e saabui ra, birin naxa gaaxu. 44 Danxaniyatɔɛ birin nu sabatixi yire keren, e nu se birin donma e boore yi ra.»(Xɛɛrae xa taruxui 2:36-45)

Na IOxE, ɲaxankata xungbe naxa mini Darisalamu danxaniyatɔɛ ɲama ma, e birin naxa yensen Yudaya nun Samari bɔxi ma, fo xɛɛrae, 2 mixi diinelae naxa Etiyen ragata, e naxa wa a xa fe ra, 3 kɔɔ Sɔlu nu danxaniyatɔɛ ɲama ɲaɲaaxufe, a nu sofe banxi birin kui, a nu xɛmɛɛ nun ginɛɛ rasoma geeli kui, 4 e mu e raso geeli kui. E naxa siga yire birin Ala xa masenyi kawandide.»(Xɛɛrae xa taruxui 8:1-5)

«Naxee nu bara yensen Etiyen xa ɲaxankatɛ xa fe ra, e naxa siga han Fenisiya, Sipiri, nun Antiyɔki. Mixie naxa danxaniya, e naxa gbilen Marigi ma.»(Xɛɛrae xa taruxui 11:19-21)

Na waxati, namijɔɔnmɛ ndee naxa goro Antiyɔki kelife Darisalamu, 28 e ya ma mixi keren naxan xili Agabu, a naxa a fala Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra, a kaame xungbe fama fade duniɲa birin ma (na fe raba nɛ Kilɔdi xa waxati.) 29 Na kui, Isa fɔxirabiree naxa nate tongo, e xa Yudaya ngaxakerenyie malima e nɔma naxan na, 30 e fa na raba. kuntigie saabui ra Baranabasi nun Sɔlu saabui ra.»(Xɛɛrae xa taruxui 11:27-30)

«Malabu ɔɔɔɔ, muxu naxa mini taa sode de ra, muxu naxa siga xure de ra, muxu naxa dɔɔɔ naa, muxu naxa wɔyɛn fɔɔ ginɛɛ ra naxee nu malanxi naa, 14 ginɛɛ nde nu na e ya ma, naxan nu na Tiyatira taa kui, naxan nu na dugi gbeeli matife. A tan nun a xa mixie to xunxa ye xɔɔra, a naxa muxu xili a xɔɔyi, «Xa wo laxi a ra, wo fa lu n xɔɔyi.»» A man naxa moxo ra limaniya.(Xɛɛrae xa taruxui 12:12- 13)

"Ä (Herode) naxa PiyEri fan suxu. Na rabaxi Taami Lebinitare Sali tɛmɔi nɛ. 4 A to Sɔlu suxu, a naxa a sa geeli, a so sɔɔri gali naani sagoe alako e xa a kanta, barima Sayamaleke Dangi Sali dangi xanbi, a xa a ramini nama ya xɔri. 5 PiyEri naxa lu geeli kui, kɔkɔ danxaniyatɛɛ nama nu Ala maxandima a be a fanyi ra. ... a (PiErE) naxa siga Mariyama xɔnyi, Yaya nga naxan xili Marki, mixi gbegebe nu malanxi naa e nu sali rabama.»(Xɛɛrae xa walie 12:3-6 ... 13-15)

«Pɔlu nu na Piri xa di Sopateri nan na naxan kelixi Bere, Arisitaraki nun Sekundo naxan kelixi Tesaloniki, Gayu naxan kelixi Deri, Timote, Tikike nun Tirofi naxan kelixi Asi bɔxi ma, 5 e nu na muxu ya ra, e nu na muxu mamɛfe Tiroyasi. Na xanbi, muxu naxa muxu maso booree ra Tiroyasi, muxu naxa lu naa xi solofere.»(Xɛɛrae xa taruxui 20:4-8)

«Kike saxan to dangi, muxu naxa baki kunkui kui, naxan nu bara jɛmɛ radangi na suri, ala firinyi nu na naxan xun ma, muxu naxa lu Sirakusi, muxu naxa xi saxan jɛɛ naa, muxu naxa siga Regiyo taa kui. E naxa e xili e xa lu e xOnE xi solofere. Na kui, e to moxo xa fe mE, e naxa fa moxo ralan de, e naxa e to, e naxa Ala tantu, e naxa limaniya.»(Xɛɛrae xa taruxui 28:11-16)

Wo xa rakolon danxaniyatɛɛ birin be

PiyEri naxa yi masenyi ti danxaniyatɛɛ birin be, «wule faleɛ fan nu na namijɔnmɛɛ ya ma, ala karamɔxɔ wule faleɛ fama minide wo ya ma ki naxɛ. E fama nE sariyE kobie raso de gundo kui, hali e tondixi Marigi xungbe ra naxan e saraxi, e fama nE e yEtE kanafen mafuren. Mixi gbegebe birama nɛ e xa yunubie fɔxɔ ra, e fa nɔndi kira xun nakana. E xa xOnE ku(kObiri, sEmbE, yamari xa na mu binyE)yi karamOxOe fama nE wo tOrO de e xa taruxu ra e naxan yayilan.»(2 Peter 2:1-3)

Wöyèn: Wule sariyE ratangafe nOma sOtOde xaxili fangnira a nun fahaamui ra Ala xa Mixi Sugandixi nun a xa xɛɛrae xa sariyE ma. Wule sariyE gbEtE nO ma kelide kawandila nan ma na xan xa ma gnErE a nun a xa masen gni mu kolon xi barima a mu nu falaxi a fangni ra beenun a xa wali sare fi, (walikE) – xuruse naxan na yExE dugi kui - wo 2 Timote 4:3-5 mato.

Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra Yaya xa xɛɛra saabui ra, naxan na Kitaabui 2 nun 3 kui, a naxa danxaniyatɛɛ rakolon danxaniyatɛɛ nama senni kui Asi bɔxi ma, e xa tuubi (e xa e xa kirae masara) barima e nu bara e makuya Ala xa Mixi Sugandixi ra.

MaxOringni

1. Nde lanma a xa findi karamOxO ra?

kerin. __ xamE

b. __ Guinée

c. __ E firin birin – danxaniyatE birin

2. Laayidi nEnE kawandila xa wali mundun na?

kerin. __ A xa kawandi ti danxaniyatɔɛɛ bɛ a sugandixi tɛmɛi naxɛ danxaniyatɔɛ nɔma malanxi tɛmɛi naxɛ

b. __ Wo xa mixie mato a gbengben gni ginE forie a nun di xunxuree

c. __ xibaaru fangni kawandi

d. __ Nyonkhonsòsè

e. __ A mu falaxi a nun misali yo mu na

3. PiyEr naxa a fala wule karamOxOe bE

kerin. __ Ala xa Mixi Sugandixi fate fari ma

b. __ Mixi naxee na Ala xa Mixi Sugandixi fate kui

4. Pɔlu munse raba a to gbilen Tiroyasi

kerin. __ Wo kawandi raba

b. __ Wo xa wOyEn raba

5. Naxee mu lanma e xa gere so?

kerin. __ kawandilae

b. __ forie

c. __ Guinée

d. __ xamE

e. __ Na birin

Kitaabui kolon gni banxi xungbe

Randolph Dunn, mangE - Roberto Santiago, Dean
thebiblewayonline.com

SariyE singe - Ala xa masen gni
Fe birin faxi be di? Adama
naxan nu na Ala ra
Ala xa Mixi Sugandixi - Ala
xa gundoe Ala xa fe ra
KelifE duniE ma han faxE - mixi
faxaxie bara e yEtE ratanga
Injiili xa masenyie

SariyE 2 - Ala xa Mixi Sugandixi xui suxufe

Waxati beenun Ala xa Mixi Sugandixi xa fa

Ala xa Mixi Sugandixi waxati dunia ma Ala xa Mixi

Sugandixi dangi xanbi waxati

Waxati dOnxE duniE ma, waxati

naxan lanma a xa tongo

KelifE faxE ma wuri magalanbuxi ma sigafe
ra baloe ma dignE xa fe ma

Ala xa Mixi Sugandixi xa xunxa ye xoxra

SariyE 3 - DuniE nEnE Ala xa Mixi Sugandixi kui

Mangeya naxan mu daaxi mixi belexE ra,
walikee naxee na mangeya kui

Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE singe, ginE

futixie a nun mixi gbEtee naxee hayi na xignE

xignE ma

Dunija ratangaxi

Misery xa taruxu

Masenyi naxan fatanxi yi bataaxee ra,

wo xa Ala batu xaxili nun nɔndi ra

Kitaabui xaran mixie bE

Kitaabui naxan masenxi

Kitaabui xungbe

misalie nun misalie

SariyE 4 - xunmasafe Ala xa Mixi Sugandixi kui

Isa Nasaretika

Ala xa Mixi Sugandixi xa duniE

Wo xa wo maso Ala xa Mixi Sugandixi ra

Fe kobi naxan fatanxi xOnE ra

Fate, nii, xaxili - e siga minden wo faxa tEmui? Futi
nun futi kanafe

Ala xa malabui lɔxɔE

Daali beenun Genesis xa Daali
Eburu

SariyE 5 - sEmBE sofe Ala xa Mixi Sugandixi kui

SariyE kelifE wuri magalanbuxi ma

Ala xa banxi ti fe maxOrin gni
xungbe naxan maxOrin xi wo bore
bE Ala xa Mixi Sugandixi kui DuniE
xungbe ra

Laayidi naxan tongoxi yi waxati a nun abadan mixi yatie

findixi mixi nan na naxee Ala ratinmema

DuniE masen gni fangni

SariyE 6 - Kitaabui xaranma findife

Dimi, misali, a nun namijɔnɔnmee Ala

Xaxili Seniyenxi

Daniyeli

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa
masenyi Kitaabui xa dundui

Xaran gni nun walie kelifE AD 100 han AD 1500 Reform
xa na mu Restore

Kitaabui malanfe nun a madangima

To diinE xa walie - sEbEli xa na mu a ra sariyE?

Isa bɔnsɔE xa taruxui - Tawureta Munsa

International Bible Knowledge Institute na xui gbEtE nan mathe**thebiblewayonline.com**.